

Univerzita Karlova
Právnická fakulta

Katedra mezinárodního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Organizace a fungování Mezinárodního trestního soudu

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Diplomant: Luboš Rendla

Ročník: V.

Adresa: Vítězná 698, 272 04 Kladno

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Luboš Rendla

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Luboš Rendla', written in a cursive style.

Datum zahájení práce: 1. 6. 2005

Datum ukončení: 21. 7. 2005

OBSAH:

1. Úvod	s. 4
2. Vývoj mezinárodního trestního soudnictví	s. 5
2.1. Ranné neúspěšné snahy (1919 – 45)	s. 6
2.2. Trestní procesy po skončení druhé světové války, Norimberský a Tokijský tribunál (1945 – 47)	s. 8
2.3. Činnost Komise pro mezinárodní právo (1950 – 54)	s. 10
2.4. Vývoj po skončení studené války, <i>ad hoc</i> tribunály (1993 – 94)	s. 11
2.5. Příprava a přijetí Statutu ICC (1994 – 98)	s. 12
3. Římský statut jako mezinárodní smlouva	s. 14
4. Organizace Mezinárodního trestního soudu	s. 22
4.1. Předsednictví	s. 22
4.2. Odvolací, soudní a vyšetřovací úsek	s. 23
4.3. Úřad prokurátora	s. 24
4.4. Kancelář	s. 25
4.5. Shromáždění smluvních stran	s. 25
5. Princip komplementární jurisdikce	s. 26
5.1. Článek 1 Statutu	s. 28
5.2. Otázky přípustnosti Soudu	s. 28
5.3. Napadení jurisdikce Soudu nebo přípustnosti věci	s. 29
5.4. Předběžná rozhodnutí o přípustnosti	s. 30
5.5. Zákaz dvojího postihu	s. 31
6. Mezinárodní trestní soud a Spojené státy americké	s. 32
6.1. Přípustnost stíhání amerických občanů před ICC	s. 35
6.2. Římská konference	s. 36
6.3. „Konstruktivní zapojení“ a podpis Statutu	s. 37
6.4. Bushova administrativa	s. 38
6.5. Rezoluce RB OSN podle čl. 16 Statutu	s. 39
7. Mezinárodní trestní soud a Česká republika	s. 40
7.1. České ústavněprávní překážky ratifikace Statutu ICC	s. 42
7.2. Charakter Statutu jako mezinárodní smlouvy	s. 46
8. Shrnutí	s. 49
Seznam použité literatury	s. 52

1. ÚVOD

Ke zpracování práce, která se věnuje Mezinárodnímu trestnímu soudu mě přivedl především můj dlouhodobý aktivní zájem o problematiku mezinárodního trestního soudnictví. Jedná se o jeden z oborů mezinárodního práva veřejného, který zejména v posledních dvou desetiletích zaznamenal značný pokrok. Současně zůstává stále aktuální a dynamicky se rozvíjející oblastí, které začíná věnovat zvýšenou pozornost i česká právní věda.

Během svého studijního pobytu na Aténské univerzitě se mi naskytla vzácná příležitost využít sbírky tamní univerzitní knihovny, čítající několik desítek titulů věnovaných právě mezinárodnímu trestnímu soudnictví. Informace pro tuto práci jsem proto čerpal především ze zahraničních pramenů, z menší části pak z české odborné literatury a publikovaných článků. Aktuální údaje jsem potom získával z oficiálních webových stránek Mezinárodního trestního soudu (www.icc-cpi.int).

Snahy mezinárodního společenství o stíhání zločinů proti mezinárodnímu právu a po ustanovení mezinárodních soudních institucí, stíhajících jejich pachatele, mají poměrně dlouhou historii, kterou bych rád alespoň nastínil v první kapitole věnované vývoji mezinárodního trestního soudnictví. V další kapitole se soustředím na právní povahu tzv. Římského statutu a jeho formální stránku, tedy proč byla pro přijetí Statutu zvolena forma multilaterální mezinárodní smlouvy a ne např. u dřívějších *ad hoc* tribunálů osvědčená forma rezoluce Rady bezpečnosti podle kapitoly VII. Charty OSN. V následující části se pokusím o poněkud podrobnější popis složení a správy Soudu tak, jak jsou upraveny v části IV. Statutu. Dále se zaměřím na vzájemný vztah mezi jurisdikcí ICC a příslušností národních soudů a ve Statutu užitý princip komplementarity. Závěrečné dvě kapitoly hodlám věnovat rozboru vztahu Spojených států a České republiky k nově ustanovenému Mezinárodnímu trestnímu soudu, se zaměřením na politické a ústavněprávní překážky ratifikace Římského statutu v ČR. Značná přitažlivost a zároveň nedostatečnost komplexního teoretickoprávního zpracování těchto oblastí (zejm. vztahu USA a ICC) v našich podmínkách se nakonec stala hlavní motivací sepsání této práce.

Na tomto místě bych též rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce, panu Prof. JUDr. Pavlu Šturmovi, DrSc., a to zejména za jeho odborné usměrnění, podnětné připomínky a trpělivost.

2. VÝVOJ MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDNICTVÍ

V průběhu 20. století bylo zaznamenáno mnoho případů, kdy v rámci vnitrostátních či mezinárodních konfliktů došlo ke spáchání válečných zločinů, zločinů proti lidskosti i jiných zločinů podle mezinárodního práva. Mezinárodní společenství jako celek tyto případy přesvědčivě odsoudilo. Zároveň byla jak na úrovni států, tak na úrovni mezinárodní vypracována řada právních dokumentů, které taková zvěrstva zakazují a které měly opakování zločinů zabránit. Nicméně záznamy o aplikaci a vynucení těchto norem v praxi zdaleka tak přesvědčivé nejsou. Suverénní státy, které jsou jako subjekty mezinárodního práva porušení jeho pravidel oprávněny a v mnoha případech (s ohledem na své mezinárodněprávní závazky) povinny stíhat a trestat, byly často neochotné či neschopné vést nebo jen vůbec zahájit skutečné vyšetřování. V důsledku toho bylo odsouzeno a potrestáno jen minimum pachatelů zločinů podle mezinárodního práva.

Ihned od svého založení v roce 1945 se Organizace spojených národů (OSN) začíná zabývat třemi důležitými projekty, které bezprostředně souvisí s ochranou lidských práv. Všeobecná deklarace lidských práv¹ a Úmluva o zabránění a trestání zločinů genocidia² byly přijaty ještě v roce 1948. Avšak třetí z návrhů, myšlenka zřízení mezinárodního trestního soudu (*International Criminal Court - ICC*), který by stíhal a trestal pachatele zločinů podle mezinárodního práva, se ukázala být daleko kontroverznějším tématem. V první fázi se zájem Komise OSN pro mezinárodní právo (ILC) soustředil zejména na hmotně právní otázky, především na přesné vymezení jednotlivých zločinů podle mezinárodního práva. Již v roce 1947 jsou zahájeny práce na návrhu tzv. Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva. V roce 1950 jsou Komisí zformulovány tzv. Norimberské zásady³ potvrzující, že principy uplatněné v rozsudku Statutu Norimberského tribunálu je třeba pokládat za zásady mezinárodního práva. Samotný návrh Kodexu zločinů je Valnému shromáždění OSN poprvé předložen v roce 1954, avšak jeho projednání je odloženo a tato problematika se znovu dostane do středu zájmu až na konci 70. let. Je nutno poznamenat, že idea vytvoření stálého mezinárodního trestního soudu (tak jak k tomu došlo na konci 20. století) je ještě v 70. letech minulého století považována za značně revoluční. K obavám členů mezinárodního společenství vedou jak politické tak právní důvody. Předně vynucování práva patří tradičně mezi pečlivě chráněná prerogativa suverénních států. V naprosté většině právních systémů

¹ Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948

² Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia ze dne 8. prosince 1948 (vyhláška MZV č. 32/1955 Sb.)

³ Zásady mezinárodního práva, uznané v Chartě Norimberského tribunálu a jeho rozsudku, *Yearbook of the ILC*, 1950, vol. II, s. 374

jsou to národní soudy, kdo má pravomoc stíhat a trestat zločiny spáchané na území svého státu, a to bez ohledu na státní příslušnost pachatele (zásada teritoriality⁴). Za druhé, individuální trestní odpovědnost za nejvážnější porušení mezinárodního práva je úzce spjata s osobami, které se podílejí na přijímání politických rozhodnutí, včetně rozhodování o vojenských a para vojenských akcích. Důležité vládní úřady (zejména resorty vnitřních záležitostí a obrany) představované těmito osobami tudíž mají v těchto vysoce citlivých záležitostech zvláštní zájem⁵.

2.1. RANNÉ NEÚSPĚŠNÉ SNAHY (1919 – 45)

Již před rozpoutáním první světové války si civilizované národy uvědomily, že zejména některé způsoby vedení ozbrojeného konfliktu jsou zavrženíhodné a jejich pachatelé zasluhují potrestání. V této době je válka stále považována za legitimní nástroj řešení mezinárodních sporů. Válečné právo je téměř výhradně upraveno normami mezinárodního práva obyčejového, přesné definice a vymezení zločinů proti mezinárodnímu právu chybí. Tím spíše je vzdálena koncepce individuální trestní odpovědnosti jednotlivců, kteří jsou v roli orgánu státu přímo odpovědní za spáchané zločiny.

První skutečný pokus o vytvoření mezinárodního trestního tribunálu, který by stíhal jednotlivce odpovědné za zločiny podle mezinárodního práva, byl učiněn krátce po ukončení první světové války. Na základě mírové smlouvy z Versailles měly být potrestány osoby odpovědné za válečné zločiny, spáchané německými silami během války. Podle článku 227 jmenované smlouvy měl být dokonce před spravedlnost postaven sám císař Vilém II., a to za „nejvyšší urážku mezinárodní morálky posvátné autority smluv.“ Měl být vytvořen zvláštní *ad hoc* tribunál, který by se skládal z pěti soudců (jmenovaných USA, Velkou Británií, Francií, Itálií a Japonskem) a jehož jediným úkolem by bylo stíhání a potrestání bývalého německého císaře za rozpoutání světového konfliktu. Vítězné mocnosti byly motivovány zejména svým rozhořčením nad nelidskostmi, páchanými za války poraženými silami, především Německem, a toužilo po exemplárním potrestání. Z toho důvodu se také ihned objevily pochybnosti o nestrannosti a spravedlnosti chystaného procesu. Vilém II. mezitím vyhledal politický azyl v Nizozemském království, s jehož vládnoucím rodem byl pokrevně

⁴ Novotný, O. a kol.: *Trestní právo hmotné – obecná část*, Codex, Praha, 2003, s. 54

⁵ Lee, R. S.: *The International Criminal Court – The Making of the Rome Statute*, Kluwer Law Int., Hague, 1999, s. 5

spřízněn. Z politických důvodů však vítězné mocnosti o jeho vydání nikdy formálně nepožádaly⁶. Článek 227 Versailleské úmluvy nebyl nikdy v praxi proveden.

Stejně tak nedošlo k naplnění článků 228 – 230, které umožňovaly vítězným mocnostem vytváření vojenských soudů k potrestání pachatelů závažných válečných zločinů z řad německého vojenského personálu. Na Pařížské mírové konferenci sice ještě byla ustanovena mezinárodní komise, která se měla zabývat odpovědností a možným potrestáním osob odpovědných za rozpoutání války (*Commission on the Responsibility of the Authors of War and on Enforcement of Penalties*⁷). Ta ve své zprávě doporučila ke stíhání téměř 900 německých vojenských představitelů, pouhých 45 z nich však bylo skutečně obžalováno. Za změnéné politické situace se však vítězné státy vzdávají myšlenky na vytvoření vlastních vojenských tribunálů a místo toho žádají Německo, aby potrestalo své válečné zločince samo. V konečné fázi se před Nejvyšším soudem v Lipsku objevilo dvanáct obžalovaných, z nichž šest bylo později odsouzeno. První pokus o vytvoření systému mezinárodního soudnictví skončil tedy neúspěchem.

V meziválečném období se ještě jednou návrh na vytvoření stálého mezinárodního trestního soudního dvora neúspěšně objevuje na půdě Společnosti národů. Vedle toho je vypracováno několik dalších projektů ze strany nevládních organizací, konkrétně návrh Meziparlamentní unie z roku 1925 či projekt Asociace pro mezinárodní právo (*International Law Association*) z roku 1926⁸. Žádný z těchto konceptů však nevedl k ničemu konkrétnímu v praxi. V roce 1937 je v rámci Společnosti národů vypracována a v Ženevě slavnostně podepsána Úmluva o předcházení a potlačování terorismu. Politickým podnětem této úmluvy se stal atentát chorvatských teroristů na osoby jugoslávského krále Alexandra I. a francouzského ministra zahraničí L. Barthoua v Marseille v roce 1934. Současně byla přijata dodatková Úmluva o zřízení mezinárodního trestního soudu, který měl stíhat pachatele teroristických trestných činů, a která zakotvovala zásadu individuální trestní odpovědnosti jednotlivce. Úmluva však nebyla ratifikována dostatečným počtem států a tudíž ani ona nevstoupila nikdy v platnost.

V meziválečném období nedošlo k vytvoření mezinárodního trestního soudu zejména ze tří důvodů. Za prvé, mezinárodní tribunál, který by mohl stíhat jednotlivce, byl jednoduše v rozporu s tehdejší koncepcí mezinárodního práva, které upravovalo pouze právní vztahy mezi suverénními státy. Druhým důvodem byla neexistence dostatečně určitého platného

⁶ Bassiouni, M. Ch.: *International Criminal Law*, New York, 1999, s. 400

⁷ *Ibidem*, s. 397

⁸ Ferencz, B.: *An International Criminal Court – A Step towards World Peace – A documentary History and Analysis*, vol. I., Oceana, 1980, s. 244 an.

práva, na jehož základě by zločinci mohli být souzeni. A v neposlední řadě vytvoření soudu bránilo politické argumenty převažující nad právními. Mnohé státy se obávaly, že existence soudu by mohla zproblematizovat uzavírání mírových smluv a prodlužovat tak utrpení obyvatelstva během ozbrojeného konfliktu⁹. Tyto obavy ostatně u některých států přetrvávají i do současnosti.

2.2. TRESTNÍ PROCESY PO SKONČENÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY, NORIMBERSKÝ A TOKIJSKÝ TRIBUNÁL (1945 – 47)

Nelidské krutosti, jichž bylo mezinárodní společenství svědkem v průběhu druhé světové války, vedly konečně ke zřízení prvních *ad hoc* tribunálů mezinárodní povahy. Prvním krokem k jejich vytvoření se stala Deklarace ze St. James z roku 1942, která prohlásila potrestání válečných zločinů za jeden z cílů po skončení války a na jejímž základě byla ustanovena Komise Spojených národů pro válečné zločiny¹⁰. Činnost Komise byla zaměřena na vyšetřování výlučně válečných zločinů a nezabývala se zločiny proti lidskosti, spáchanými během války na židovském obyvatelstvu. Přes vysoká očekávání trpěla práce Komise nedostatkem finanční podpory a účinné spolupráce se signatářskými státy. Její činnost se však zintenzivňuje v průběhu osvobozovacích operací původně Německem okupovaných zemí. Výsledkem bylo zdokumentování více než osmi tisíc případů údajných válečných zločinů. Přestože Komise nebyla institucionálně napojena na poválečné trestní tribunály, její spisy byly použity jako podklady při procesech s válečnými zločinci v Norimberku a Tokiu.

Po porážce Německa britská vláda navrhuje urychlené uvěznění a následnou exekuci osob primárně odpovědných za uplatňování nacistické politiky, aniž by se ztrácel čas soudními procesy. Británie se obává, že by obžalovaní mohli zneužít mezinárodní tribunál k ospravedlnování své politiky a další propagandě. Pro pachatele méně závažných zločinů navrhuje vytvoření zvláštních tribunálů¹¹. S takovým postupem ovšem nesouhlasí ostatní vítězné mocnosti, Sovětský Svaz a Spojené státy americké. Jejich důvody nakonec převažují, což vede ke zřízení mezinárodního trestního soudu v Norimberku, který má za úkol soudit

⁹ Sewall, S. B. & Kaysen, C. (ed.): *The United States and the International Criminal Court – National Security and International Law*, American Academy of Arts and Sciences, Lanham, 2000, s. 34

¹⁰ *United Nations War Crimes Commission (UNWCC)* – přes své jméno neměla nic společného s organizací založenou v r. 1945 v San Francisku

¹¹ Smith, F.: *The American Road to Nuremberg 1944 – 45*, Hoover Institute Press, Stanford, 1982, s. 31–2, 155–7

„hlavní nacistické zločince“. Ke stíhání méně závažných zločinů jsou zřízeny spojenecké tribunály v každé ze čtyř okupačních zón Německa.

A byly to především argumenty předložené Spojenými státy, které přesvědčily ostatní spojence k takovému postupu. Za prvé, postup navrhovaný Brity by vítězné mocnosti vedl k popření základních právních principů, zejména zásady, že nikdo nesmí být považován za vinného, dokud jeho vina není prokázána ve spravedlivém procesu. Popření principu presumpce nevinny by tak vítězné převážně demokratické státy postavil na úroveň nacistického Německa. Za druhé, co nejotevřenější procesy před tribunálem neměly posloužit pouze k samotnému potrestání zločinců. Důležité bylo také důsledné odkrytí zvěrstev páchaných nacistickým státem na cizincích, ale i na svém vlastním obyvatelstvu. Rozhodující bylo ukázat světu ohavnost rasistického a totalitárního státu, aby tak mohlo jednou provždy dojít k jeho odsouzení a konečnému odmytologizování nacistického zřízení.

Zástupci USA, Velké Británie, Francie a SSSR se sešli v létě 1945 na Londýnské konferenci, aby rozhodli o svém dalším postupu. Výsledkem byla Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské osy s Dodatkem o zřízení mezinárodního trestního tribunálu¹², který měl stíhat pachatele „zločinů proti míru“, „válečných zločinů“ a „zločinů proti lidskosti“.

Obžalováno bylo 24 osob, z nichž proti 22 bylo zahájeno stíhání. Tři obžalovaní byli osvobozeni, ostatní byli usvědčeni a odsouzeni (dvanáct odsouzených k trestu smrti, tři k doživotnímu vězení a ostatní k trestu odnětí svobody v délce trvání 10-20 let). Všichni odsouzení byli německé národnosti. Před tribunálem se z převážně politických důvodů ocitl jediný příslušník italského vojenského personálu a přirozeně také nebyl stíhán nikdo z řad spojeneckých vojsk¹³.

Na rozdíl od Norimberského tribunálu, který byl vytvořen na základě mezinárodní smlouvy, Tokijský tribunál vznikl nařízením vrchního velitele spojeneckých vojsk v oblasti. O jeho zřízení bylo rozhodnuto na Postdamské konferenci v červenci 1945. Následně dne 19. ledna 1946 generál Douglas MacArthur, vrchní velitel spojeneckých vojsk v Japonsku, schválil tzv. Tokijskou chartu, na jejímž základě byl vytvořen Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ a určena jeho působnost. Okruh skutkových podstat stíhaných zločinů byl obdobný Norimberku. Tokijský proces, který byl zahájen v květnu 1946, trval po dobu dvou a

¹² Agreement for the Prosecution and Punishment of Major War Criminals of the European Axis ze dne 8. srpna 1945

¹³ Bassiouni, M. Ch.: *International Criminal Law*, New York, 1999, s. 412, 414

půl let a provázela jej celá řada kontroverzních otázek, zpochybňujících jeho legitimitu a zejména nestrannost a spravedlnost.

Zkušenost s poválečnými tribunály (zejména s Norimberským) ukázala, jak efektivní mohou být, naleznou-li dostatečnou politickou podporu mezi státy. Poprvé byly vytvořeny fungující mezinárodní instituce ke stíhání zločinů majících nadnárodní rozměr. Norimberský a Tokijský tribunál představují významný mezikrok mezi tradičním a soudobým moderním pojetím mezinárodního trestního soudnictví. Na jedné straně se podobají vojenským soudům vítězných mocností (jsou zřízeny na okupovaném území, výkon rozhodnutí zajišťuje okupační správa), na druhé straně jsou složeny ze soudců různých národností a soudí podle pravidel mezinárodního práva¹⁴. Otázkou zůstává, do jaké míry šlo v Norimberku a Tokiu o výkon „mezinárodní spravedlnosti“ a do jaké míry o výkon práva vítěze nad poraženým. Vezmeme-li v úvahu, že soudci i prokurátoři těchto tribunálů byli jmenováni pouze z řad vítězných mocností, zatímco na lavici obžalovaných se ocitli výhradně příslušníci poražených sil, pochybnosti o spravedlnosti a nestrannosti jsou zcela jistě na místě.

2.3. ČINNOST KOMISE PRO MEZINÁRODNÍ PRÁVO (1950 – 1954)

Ihned po svém založení v roce 1945 začíná Organizace spojených národů ve své Komisi pro mezinárodní právo pracovat na možné kodifikaci zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva. Výsledkem byl text předložený Komisí v roce 1951 a znovu ve své zrevidované podobě v roce 1953. V mezinárodním společenství však v důsledku tzv. studené války dochází ke značné politické stagnaci. Valné shromáždění OSN, v této době již ostře rozdělené do politických bloků, se předloženými koncepty odmítlo zabývat.

---

¹⁴ Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002, s. 115

2.4. VÝVOJ PO SKONČENÍ STUDENÉ VÁLKY, AD HOC TRIBUNÁLY

(1993 – 94)

K vytvoření mezinárodních trestních tribunálů na začátku devadesátých let vedlo několik příčin. Zásadním faktorem se ukázalo ukončení studené války, která paralyzovala spolupráci na úrovni mezinárodního společenství téměř padesát let. Rozpad východního bloku však vede v některých zemích k nárůstu nacionalismu a fundamentalismu. Konflikt, který propuká na počátku devadesátých let na území bývalé Federativní republiky Jugoslávie je provázen nejhrubším porušováním humanitárního práva od konce druhé světové války, včetně hromadného vraždění civilního obyvatelstva a tzv. „etnických čistek“.

25. května 1993 Rada bezpečnosti OSN pod silným nátlakem veřejného mínění jednohlasně potvrzuje svoje dřívější rozhodnutí ustanovit mezinárodní tribunál pro stíhání osob odpovědných za závažné porušování mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie (ICTY) od roku 1991¹⁵. Za sídlo tribunálu s omezenou místní, časovou i věcnou působností je zvolen nizozemský Haag. Statut tribunálu byl v krátké době zpracován v rámci sekretariátu OSN a jeho přijetí formou rezoluce Rady bezpečnosti vedlo k jeho rychlému vzniku a zahájení činnosti.

Za obdobných okolností byl o rok později, opět na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN zřízen Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR) se sídlem v tanzanském městě Arusha¹⁶. Rada bezpečnosti tak reagovala na zvěrstva, k nimž docházelo během vnitrostátního ozbrojeného konfliktu mezi příslušníky kmene Hutů a Tutsiů během událostí roku 1994. Pod jurisdikci tohoto tribunálu spadá stíhání osob odpovědných za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva na území Rwandy a stíhání rwandských občanů odpovědných za takovéto činy na území sousedních států, a to v období mezi 1. lednem a 31. prosincem 1994¹⁷.

Oba *ad hoc* tribunály můžeme považovat za skutečně moderní orgány mezinárodní trestní spravedlnosti. Nejsou tedy již jen nástrojem poválečného práva vítězů nad poraženými. Mají mezinárodní obsazení a stíhají obviněné příslušníky všech bojujících stran. Jsou založeny na principu konkurenční jurisdikce, v případě střetu jurisdikcí má Mezinárodní tribunál přednost před národními soudy. Odvolací senát ICTY se hned v prvé věci, kdy byl obviněný Duško Tadić předán soudu, zabýval rozsahem kompetence tribunálu jako takového.

¹⁵ Rezoluce RB OSN č. 808 a č. 827

¹⁶ Rezoluce RB OSN č. 995 z 8. 11. 1994 – Statut Rwandského tribunálu byl přijat jako příloha této rezoluce

¹⁷ Článek 1 Statutu mezinárodního tribunálu pro Rwandu

Odmítl námitky obhajoby a ve svém rozsudku ze dne 2. října 1995 potvrdil existenci implicitní pravomoci soudu, tedy jeho „kompetenci rozhodnout o své vlastní kompetenci“¹⁸.

2.5. PŘÍPRAVA A PŘIJETÍ STATUTU ICC (1994 – 98)

Uvolnění mezinárodního napětí po skončení tzv. studené války na konci osmdesátých let přináší do mezinárodních vztahů opět optimismus a znatelné oživení. Myšlenka vytvoření stálého mezinárodního soudu se opět vrací na půdu OSN. V roce 1989 je svolána zvláštní schůze Valného shromáždění OSN zaměřená na problém mezinárodní pašování drog a narkotik. Následně Valné shromáždění pověřilo Komisi pro mezinárodní právo přípravou návrhu mezinárodního trestního soudu (ICC), který by stíhal osoby podílející se na nelegálním obchodu s narkotiky. Zpráva, kterou Komise předložila v roce 1990 na řádné 45. schůzi VS OSN byla přijata příznivě, přestože se neomezovala výhradně na otázku pašování drog¹⁹.

Valné shromáždění ve svých rezolucích²⁰ vyzvalo Komisi, aby v souvislosti s přípravou návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva provedla další rozbor konceptu mezinárodního trestního soudnictví, včetně zvážení možnosti ustanovení stálého mezinárodního trestního soudu. Výsledkem je předběžná zpráva předložená Valnému shromáždění v roce 1992²¹. Poté, co byl její text kladně přijat, Komise předkládá komplexní návrh v roce 1993²². Z politických důvodů musely být v textu provedeny dílčí změny, přičemž výsledkem je konečný návrh obsažený ve zprávě Komise za rok 1994²³. Již v této zprávě je obsaženo doporučení svolat k projednání návrhu statutu mezinárodního trestního soudu diplomatickou konferenci a konečný statut přijmout ve formě mnohostranné mezinárodní smlouvy.

Valné shromáždění vytvořilo v roce 1995 *ad hoc* výbor k projednání návrhu Komise pro mezinárodní právo. Na základě zprávy tohoto *ad hoc* výboru byl v roce 1996 Valným shromážděním zřízen tzv. Přípravný výbor pro mezinárodní trestní soud (*Preparatory Commission – PrepCom*). Ten na sklonku roku 1996 předložil Valnému shromáždění svou

¹⁸ Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002, s. 84

¹⁹ Bassiouni, M. Ch.: *International Criminal Law*, New York, 1999, s. 446

²⁰ Rezoluce VS OSN č. 45/41 ze dne 28. 11. 1990 a č. 46/54 ze dne 9. 12. 1991

²¹ Zpráva 44. zasedání Komise pro mezinárodní právo

²² Zpráva 45. zasedání Komise pro mezinárodní právo

²³ Zpráva 46. zasedání Komise pro mezinárodní právo

zprávu, na jejímž základě byl mandát Výboru upřesněn a prodloužen až do roku 1998. Přípravný výbor byl pověřen vypracováním široce akceptovatelného konsolidovaného textu Statutu ICC do doby pořádání diplomatické konference, která za tím účelem byla později svolána k 15. červnu 1998 do Říma.

Podpora zřízení stálého mezinárodního trestního soudu v devadesátých letech roste, což je způsobeno poměrně dobrou zkušeností mezinárodního společenství s moderními *ad hoc* tribunály ICTY a ICTR, ale také nátlakem veřejného mínění představovaného nevládními organizacemi, podporujících vznik soudu. Přesto přetrvávají poměrně značně rozdílné postoje států. Na jedné straně se krystalizuje skupina přibližně padesáti tzv. obdobně smýšlejících států (*like-minded states*), usilujících o vznik soudu, který by měl reálné pravomoci a nebyl závislý na vůli států či Rady bezpečnosti OSN. Součástí tohoto neformálního uskupení států, vedeném zejména Kanadou a Austrálií, se stala i Česká republika. Na straně druhé vystupují všechny světové velmoci, v čele s USA, Čínou a Ruskem, které se obávají možnosti politického zneužití tzv. „nezávislého“ mezinárodního soudu právě proti nim. Tyto rozpory se nepodařilo překonat během přípravy konsolidovaného textu²⁴, ale do značné míry ani během následné diplomatické konference.

Konference zplnomocněných zástupců, která se konala v sídle FAO v Římě od 15. června do 17. července 1998 se zúčastnili nejen zástupci naprosté většiny států, ale neformálně také zástupci mnohých nevládních organizací. Ty v průběhu konference vystupovaly velmi aktivně a to nejen jako pozorovatelé. Jejich experti poskytovali kvalitní odbornou pomoc chudým rozvojovým zemím. Teprve na konferenci se rozhodovalo o konečné podobě Soudu. Jednání byla poměrně dramatická a přestože se v některých otázkách nepodařilo dosáhnout širokého konsensu, došlo poslední den konference k hlasování o konečném kompromisním znění návrhu. Naprostá většina 120 států se nakonec vyslovila pro návrh, 21 států se hlasování zdrželo a jen 7 států hlasovalo proti. Tím byl přijat závěrečný akt konference a Statut mezinárodního trestního soudu byl následně otevřen k podpisu všem státům, a to až do 31. prosince 2000 (článek 125 Statutu).

---

²⁴ V konečné předloze se na 173 stranách textu objevilo 1300 slov v závorkách – (Bassiouni, M. Ch.: *International Criminal Law*, New York, 1999, s. 457)

3. ŘÍMSKÝ STATUT JAKO MEZINÁRODNÍ SMLOUVA

Při přípravě návrhu Statutu ICC bylo nutno zabývat se také otázkou, jakou právní formu pro přijetí statutu zvolit. Na jedné straně se nabízela osvědčená cesta přijetí rezoluce Rady bezpečnosti podle hlavy VII. Charty OSN. Tato forma již dříve umožnila rychlý vznik a efektivní fungování *ad hoc* tribunálů pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a pro události ve Rwandě (ICTR)²⁵. Rozhodnutí Rady bezpečnosti jsou bez dalšího závazná pro všechny členské státy OSN (č. 25 Charty), čímž byla stanovena povinnost států spolupracovat s těmito soudními orgány. A to bez ohledu na to, zda jinak teritoriálně či personálně příslušné státy s ustanovením tribunálů, rozsahem jejich kompetencí a vydáváním vlastních občanů ke stíhání před nimi souhlasí.

Statuty *ad hoc* tribunálů byly založeny na principu konkurenční jurisdikce s prioritou mezinárodního tribunálu před vnitrostátními soudními orgány. Právní forma rezoluce RB byla zvolena s ohledem na omezenou časovou a místní působnost plánovaných *ad hoc* tribunálů ke stíhání zločinů podle mezinárodního práva spáchaných v rámci lokálních konfliktů. Současně ale vedla ke zpochybnování legitimacy a legality zřízení tribunálů a jejich příslušnosti. Tyto námitky však odmítl Odvolací senát ICTY hned ve svém prvním rozhodnutí ve věci Tadić.

Při úvahách o adekvátní právní formě pro zřízení stálého soudu s nepoměrně širší časovou i teritoriální působností bylo potřeba zvážit i další skutečnosti. Pro úspěch samotného projektu mezinárodního trestního soudnictví byla nezbytná jeho výslovná podpora ze strany co možná největšího počtu členů mezinárodního společenství. Názory států na charakter a kompetence Soudu se však od počátku dosti lišily. Většina zemí zásadně podporovala vznik takové instituce. Na druhou stranu si zejména mocnější státy dobře uvědomovaly, že se již nejedná jen o Rwandu a Jugoslávii, ale že by Soud mohl poměrně brzy zasáhnout i do jejich vlastní suverenity. Jak z politických, tak z právních důvodů bylo před další rezolucí Rady bezpečnosti vhodnější dát přednost smluvní formě. Komise OSN pro mezinárodní právo, která byla pověřena pracemi na přípravě Statutu, již ve své zprávě z roku 1994 doporučila, aby byla svolána mezinárodní diplomatická konference, která by se zabývala projednáním návrhů a nakonec přijala Statut ICC ve formě multilaterální mezinárodní smlouvy.

Na základě pozvání italské vlády rozhodlo Valné shromáždění již na počátku roku 1997 o svolání konference do Říma. Diplomatická konference zplnomocněných zástupců se nakonec konala v sídle Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství (FAO) ve

---

²⁵ Rezoluce RB OSN č. 808, č. 827 (ICTY) a č. 995 (ICTR)

dnech 15. června až 17. července 1998. Jednání diplomatů nebylo v žádném případě jen formální. O konečné podobě Statutu a potažmo Soudu se rozhodovalo až v Římě. Mezi podkladovými materiály konference se sice objevil navrhovaný tzv. „konsolidovaný text“ Statutu tak, jak vznikl v rámci Přípravného výboru, zároveň však až do začátku konference zůstávala nevyřešena většina sporných bodů, o nichž se diskutovalo v rámci PrepComu, a to včetně řady klíčových ustanovení. Text, o kterém se mělo na Římské konferenci jednat byl proto jen obtížně čitelný, původních 116 článků obsahovalo téměř 1300 variantních ustanovení uvedených pouze v závorkách.

Samotné negociace během konference byly také poměrně dramatické. Na jedné straně vystupovala, podporována nevládními organizacemi, skupina přibližně 50 tzv. „obdobně smýšlejících států“ (*like-minded states*). Členem tohoto neformálního seskupení, které vzniklo již během schůzek Přípravného výboru, byla kromě většiny evropských zemí, některých afrických a jiných států i Česká republika. Cílem této skupiny bylo prosadit takové pojetí statutu, které by soudu svěřilo reálné pravomoci a nezanechalo jej závislým na vůli států či Rady bezpečnosti. K tomu bylo třeba prosadit obligatorní pravomoc soudu, založenou samotnou ratifikací statutu státem, který by byl jinak kompetentní ke stíhání příslušné kategorie zločinů (na základě principu teritoriality či personality). Vedle toho bylo nezbytné do statutu zakotvit možnost soudu zahájit v případě nutnosti řízení i z vlastní iniciativy²⁶.

V opozici vůči tomuto pojetí soudu vystupovala většina velmocí, stálých členů Rady bezpečnosti (kromě Velké Británie po nástupu labouristické strany k moci), Indie, Izrael, ale také většina arabských států. Tyto země se obávaly zejména možného politického zneužití soudu v neprospěch svých zahraničněpolitických zájmů a v důsledku toho oslabení svého postavení na mezinárodní scéně.

Na Římské konferenci se nakonec nepodařilo dosáhnout všeobecně přijatelného kompromisu ve všech sporných bodech. Přesto došlo poslední den konference (17.7.1998) k hlasování o konečném návrhu předloženém sekretariátem konference. Tento text byl schválen v poměru 120:7, 21 států se hlasování zdrželo. Následujícího dne byl Statut ICC, přijatý jako mnohostranná mezinárodní smlouva, otevřen k podpisu všem státům, a to nejprve v Římě a později až do 31. 12. 2000 v sídle OSN v New Yorku (čl. 125).

Dne 11. 4. 2002 složilo své ratifikační listiny u generálního tajemníka OSN současně deset států, a tím byl počet uložených listin zvýšen na 66. Statut vstoupil v platnost dne 1. 7.

---

²⁶ Šturma P.: *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, in: *Problémy implementace Statutu mezinárodního trestního soudu do právního řádu: sborník příspěvků ze semináře pořádaného českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo*, C.H. Beck, Praha, 2004, s. 11

2002, prvního dne měsíce po 60. dnu následujícím po datu uložení 60. ratifikační listiny (čl. 126).

Římský statut je ve srovnání se statuty ICTY a ICTR podstatně rozsáhlejším a komplexnějším dokumentem. Reflektuje dosažený stupeň současného mezinárodního práva, pro které je typická pokračující institucionalizace, tvorba norem odrážejících zájmy mezinárodního společenství jako celku, ale také přetrvávající doktrína suverénních států, která se promítá v jeho konsensuální povaze²⁷. Přijetí Statutu představuje významný posun v rozvoji mezinárodního procesního práva, ale také nesporný přínos v oblasti mezinárodního práva hmotného, zejména co se týče definic skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva a zakotvení obecného principu individuální trestní odpovědnosti za jejich spáchání.

Z formálního hlediska se Statut skládá z Preambule a 128 článků sdružených do 13 částí. Část 1. se týká ustanovení Soudu. Prohlašuje Soud za stálou instituci, nezávislou na OSN. Vztah Soudu k OSN má být určen dohodou, kterou schválí Shromáždění smluvních stran (*Assembly of the State Parties*). Sídlem Soudu byl zvolen nizozemský Haag, Soud však může zasedat kdekoli, považuje-li to za žádoucí. K zajištění politické nezávislosti je Soudu svěřena mezinárodněprávní subjektivita a právní způsobilost potřebná k výkonu jeho funkcí.

Část 2. upravuje jurisdikci Soudu, která je omezena na nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek (jmenovitě zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin agrese). Jurisdikci vůči zločinu agrese bude moci Soud vykonávat teprve poté, kdy bude přijata dodatečné ustanovení definující jeho skutkovou podstatu. Z hlediska časového je působnost Soudu omezena pouze na skutky, ke kterým došlo po vstupu Statutu v platnost (tj. po 1. 7. 2002).

„Spouštěcím mechanismem“ pro zahájení řízení v konkrétní věci pak může být oznámení smluvní strany Statutu (podle čl. 13 odst. a) a čl. 14 Statutu) či oznámení Rady bezpečnosti OSN v souladu s Kapitolou VII Charty OSN (čl. 13 b) Statutu). Vedle toho může prokurátor zahájit vyšetřování také z úřední pravomoci (*ex officio*), a to například na základě oznámení nevládní organizace (čl. 13 c) a čl. 15). V době, kdy vzniká tato práce probíhá vyšetřování již ve třech případech. Na základě oznámení místních úřadů zahájil Prokurátor vyšetřování situace v Demokratické republice Kongo²⁸ a v Ugandě²⁹. Vyšetřování údajných

²⁷ Šturma P.: *K mezinárodnímu trestnímu soudnictví na začátku 21. století*, Mezinárodní politika č.6/2001, s.9

²⁸ vyšetřování zahájeno 23. června 2004

²⁹ vyšetřování zahájeno 29. července 2004

zločinů v oblasti Darfúru v Súdánu, který není smluvní stranou Statutu, pak bylo zahájeno na základě oznámení Rady bezpečnosti podle čl. 13 písm. b) Statutu³⁰. Pro úplnost je třeba uvést, že Úřadu prokurátora bylo na počátku roku doručeno oznámení vlády Středoafrické republiky o situaci nasvědčující tomu, že v zemi byly spáchány zločiny podléhající jurisdikci ICC. Prokurátor v současné době analyzuje možnosti zahájení vyšetřování těchto zločinů, stejně jako zvažuje zahájit vyšetřování z vlastní iniciativy v několika dalších případech, na které byl dosud upozorněn ze strany jednotlivců a nevládních organizací.

Významným je článek 12, který stanoví předpoklady pro výkon jurisdikce. Soud může vykonávat své pravomoci pouze pokud stát, na jehož území došlo ke zločinu nebo stát, jehož občanem je obviněná osoba, je smluvní stranou Statutu, či alespoň přijal pravomoc Soudu v konkrétním případě. Tyto podmínky však nejsou vyžadovány v případě, kdy oznámení o skutku podala Rada bezpečnosti OSN. Stát tedy přijímá pravomoc Soudu automaticky samotnou ratifikací Statutu, případně v konkrétní věci prohlášením uloženým u Tajemníka soudu.

Bezpochyby nejvýznamnějším principem této části je princip komplementarity. ICC pouze doplňuje kompetence vnitrostátních soudů a může tedy vykonávat své pravomoci výlučně v případech, kdy národní soudy nejsou schopny nebo ochotny efektivně stíhat pachatele zločinů spadajících pod věcnou příslušnost Soudu.

Část 3. Statutu se zabývá obecnými zásadami mezinárodního trestního práva, jako jsou principy *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, nepromlčitelnost zločinů podle Statutu a zákaz retroaktivity. Dále zakotvuje princip individuální mezinárodní trestní odpovědnosti fyzických osob bez ohledu na jejich vnitrostátní postavení či svěřené veřejné funkce. Vedle toho je stanovena trestní odpovědnost vojenských velitelů a jiných nadřízených osob za zločiny, jichž se dopustili jejich podřízení, kterým v jejich spáchání nezabránili, ačkoli mohli, a vzhledem k okolnostem si zločinů byli nebo alespoň měli být vědomi.

Naopak vyloučena je pravomoc Soudu stíhat osoby, které v době údajného spáchání činu nedosáhli věku 18 let. Osoba rovněž není odpovědná za jinak trestné jednání, nastala-li v době spáchání činu některá z vyjmenovaných okolností vylučujících protiprávnost – stav nepřítomnosti, jednání v nutné obraně či krajní nouzi a za určitých okolností také jednání v omylu nebo na rozkaz nadřízeného.

---

³⁰ Rezoluce RB OSN č. 1593 ze dne 31. března 2005, vyšetřování zahájeno prokurátorem dne 6. června 2005

Část 4. upravuje složení a správu Soudu. Soudu je kromě odborného a administrativního personálu tvořen 18 soudci a jedním prokurátorem, volených Shromážděním smluvních stran a jedním Tajemníkem, který je vybrán zvolenými soudci. Mezi orgány Soudu patří Předsednictví (*Presidency*), Odvolací úsek (*Appeals Chamber*), Soudní úsek (*Trial Chamber*), Vyšetřovací úsek (*Pre-Trial Chamber*), Úřad prokurátora (*Prosecutor's Office*) a Kancelář soudu (*Registry*). Podrobněji o organizaci Soudu bude pojednáno v následující části této práce.

Za úřední jazyky Soudu byly zvoleny angličtina a francouzština (které jsou zároveň výlučnými pracovními jazyky), dále arabština, čínština, ruština a španělština.

Vyšetřování a trestní stíhání je upraveno v části 5. Statutu. Vyšetřování zahajuje prokurátor, shledá-li k tomu dostatečné důvody. Přitom přihlédně zejména k tomu, zda věc skutečně spadá pod pravomoc Soudu a zda je věc s ohledem na uplatněný princip komplementarity přípustná k řízení před Soudem. I v tom případě prokurátor může odmítnout zahájit vyšetřování, pokud se domnívá, že by vzhledem k závažnosti zločinu a zájmům obětí nesloužilo zájmům spravedlnosti (čl. 53). Rozhodnutí prokurátora jsou přezkoumatelná tříčlenným vyšetřovacím senátem. Prokurátor pečlivě objasňuje skutečnosti a důkazy svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného. Může požadovat zajištění přítomnosti vyšetřovaných, obětí i svědků a vyslýchat je. Státy, které jsou stranami Statutu, jsou povinny poskytnout mu přiměřenou součinnost.

V článku 55 jsou vyjmenována základní procesní práva vyšetřovaných a jiných vyslychaných osob včetně práva na tlumočníka a práva za určitých okolností odmítnout výpověď. Pokud existuje důvodné podezření, že se stíhaná osoba dopustila zločinu spadajícího pod jurisdikci Soudu a její přítomnost je pro účely řízení zřejmě nezbytná, vyšetřovací senát na žádost prokurátora tuto osobu předvolá, popřípadě ohledně takové osoby vydá zatýkací rozkaz. Po předání nebo poté, co se osoba dobrovolně dostaví, zahájí vyšetřovací senát předběžné projednání obvinění (*hearing to confirm the charges*). Na základě jeho výsledků obvinění potvrdí a rozhodne o předání osoby soudnímu senátu k dalšímu řízení, nebo obvinění potvrdit odmítne. Vyšetřovací senát může také na základě předběžného projednání obvinění věc odložit a navrhnout prokurátorovi provedení dalších šetření či doplnění důkazů (čl. 61 odst. 7).

Část 6. upravuje funkci a pravomoci soudního senátu po zahájení hlavního líčení. Kromě toho jsou v této části vyjmenována zaručená procesní práva obžalovaného a svědků.

Obžalovaný má mimo jiné právo na veřejné líčení, na spravedlivé a nestranné řízení a na pomoc tlumočnicka. Přítomnost obžalovaného u Soudu je v této fázi řízení nezbytná. Svou obhajobu může obžalovaný vést sám nebo prostřednictvím obhájce, kterého si svobodně zvolí, nebo který je mu v zájmu spravedlivého procesu ustanoven Soudem, a to i bezplatně, nemá-li obžalovaný dostatečné prostředky. Soud zároveň přijme vhodná opatření na ochranu bezpečnosti, zdraví, důstojnosti a soukromí obětí a svědků, přičemž může využít doporučení a pomoci Útvaru pro ochranu obětí a svědků (*The Victim and Witness Support Division*), který byl pro tento účel ustanoven v rámci Soudní kanceláře (*Registry*).

Rozhodnutí ve věci přijímá soudní senát na neveřejné poradě, a to výlučně na základě skutečností a okolností uvedených v obžalobě. Přitom přihlédne výhradně k těm důkazům, které byly provedeny v hlavním líčení. Soudci mají usilovat o dosažení jednomyslného rozhodnutí o vině či nevině obžalovaného. Nelze-li takové shody dosáhnout, je rozhodnutí přijato většinou hlasů soudců pětičlenného soudního senátu. Jako novum v historii mezinárodních trestních tribunálů se v Římském statutu objevuje pravomoc Soudu rozhodnout o vhodném a přiměřeném odškodnění obětí zločinů podle mezinárodního práva (čl. 75).

Část 7. Statutu upravuje druhy a způsob ukládání trestů. Soud může odsouzenému uložit trest odnětí svobody v trvání až 30 let. Ve výjimečných případech, zejména s ohledem na mimořádnou závažnost zločinu a osobní poměry odsouzeného, může být uložen trest uvěznění na doživotí. Trest smrti Statut ICC podobně jako statuty *ad hoc* tribunálů nepřipouští. Kromě odnětí svobody může Soud nařídit peněžitý trest nebo trest propadnutí majetku přímo či nepřímo získaného trestnou činností. Podrobnosti stanoví Procesní řád. Soud také může rozhodnout o převodu výnosů získaných z těchto trestů do Svěreneckého fondu pro zmíněné odškodnění obětí zločinů (*Trust Fund for the Benefit of Victims and their Families*).

8. část Statutu se zabývá odvolacím řízením, které probíhá před pětičlenným odvolacím senátem (*Appeals Chamber*). Odsouzený či prokurátor se může proti rozsudku soudního senátu odvolat z důvodu namítaných vad řízení, nesprávného skutkového zjištění či jeho vadného právního posouzení. Shledá-li odvolací senát námitky za oprávněné, podle okolností zruší či změní předcházející rozhodnutí nebo nařídí nové projednání věci jiným soudním senátem. Pokud se proti rozhodnutí odvolal pouze odsouzený, popř. prokurátor

toliko v jeho prospěch, nelze již na základě opravného řízení rozhodnutí změnit v neprospěch odsouzené osoby (zásada zákazu *reformatio in peius*).

Část 9. upravuje otázky mezinárodní spolupráce a poskytování soudní pomoci ze strany států. Smluvní strany se ve Statutu zavázaly poskytovat Soudu plnou součinnost při vyšetřování a stíhání zločinů spadajících pod jurisdikci Soudu, zejména pokud jde o předávání osob, pořizování a provádění důkazů či poskytování informací a písemností. Za tím účelem smluvní strany zajistí, aby v jejich vnitrostátním právním řádu byly k dispozici mechanismy potřebné pro všechny uvedené formy justiční spolupráce. Soud může ke spolupráci vyzvat také mezinárodní organizaci nebo na základě *ad hoc* ujednání stát, který není smluvní stranou Statutu. Článek 90 řeší situaci, kdy smluvní strana obdrží vedle žádosti o předání osoby Soudu současně žádost jiného státu o vydání téže osoby pro téže jednání.

Z hlediska působnosti Soudu vůči občanům států, které ke Statutu dosud nepřistoupili je velmi významný článek 98. Soud nemůže pokračovat v projednávání žádosti o předání, kvůli níž by dožádaný stát musel jednat v rozporu se svými závazky vyplývajícími z mezinárodních dohod, podle níž je souhlas vysílajícího státu podmínkou předání osoby z tohoto státu soudu, s výjimkou případů, kdy Soud pro účely získání souhlasu s tímto předáním může nejprve zajistit spolupráci vysílajícího státu. Toto ustanovení má za cíl respektovat mezinárodní závazky vyplývající z platných dohod (*lex specialis*), které byly uzavírány ještě v době, kdy se nepočítalo s existencí mezinárodního trestního soudnictví. Příliš široce koncipované dohody, které by dopředu *de facto* vyloučily možnost předání obecně všech občanů konkrétního státu ke stíhání před Soudem³¹ zřejmě nejsou s ohledem na sledovaný účel tohoto ustanovení v souladu se Statutem³².

Osoba, která byla předána Soudu smí být stíhána, trestána nebo zbavena svobody výlučně pro činy nebo jednání zakládající skutkovou podstatu zločinů, pro něž byla Soudu předána (zásada speciality).

Vykonávací řízení je upraveno v části 10. Statutu. Trest odnětí svobody se vykonává na území státu určeného Soudem ze seznamu zemí, které vyjádřily svou ochotu přijímat odsouzené. Soud však může kdykoli rozhodnout o převozu odsouzeného do vězení v jiném

³¹ USA začaly od roku 2002 dosti kontroverzním způsobem (pod hrozbou ztráty americké hospodářské pomoci) nutit smluvní strany Statutu i třetí státy k podpisu takových dvoustranných dohod o beztrestnosti (*Bilateral Impunity Agreements - BIAs*) s cílem ochránit své občany před předáním ICC

³² Šturma P.: *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, in: *Problémy implementace Statutu*, op. cit. 26, s. 21

státě. Délka trestu je pro stát výkonu závazná, změnit ji může pouze Soud na základě odvolání či žádosti o přezkum. Soud vždy přezkoumá trest a případně rozhodne o upuštění od výkonu jeho zbytku, pokud osoba vykoná dvě třetiny trestu (v případě doživotního trestu po uplynutí 25 let). Soud však není oprávněn přezkoumat trest ještě před uplynutím této lhůty.

Část 11. Statutu ustavuje Shromáždění smluvních stran Statutu (*Assembly of State Parties*), ve kterém je každá smluvní strana zastoupena jedním zástupcem. Při hlasování má každá smluvní strana jeden hlas. Ostatní státy, které Statut podepsaly, ale dosud neratifikovaly, mohou vyslat do Shromáždění své pozorovatele bez práva hlasování. Shromáždění, které zasedá minimálně jednou ročně, hraje důležitou legislativní roli a kromě toho je odpovědné za volbu soudců, prokurátora a schvalování rozpočtu Soudu.

Záležitosti financování Soudu řeší část 12. Statutu, přičemž v podrobnostech odkazuje na Finanční předpisy a pravidla (*Financial Regulations and Rules*), přijatá Shromážděním smluvních stran. Výlohy Soudu a Shromáždění jsou hrazeny z povinných příspěvků smluvních stran a prostředků poskytnutých Organizací spojených národů, zejména pokud jde o výlohy spojené s podáními Rady bezpečnosti. Výše příspěvků smluvních stran se stanoví poměrně podle výše povinných ročních příspěvků států do rozpočtu OSN. Kromě uvedených zdrojů může Soud přijímat dobrovolně poskytnuté prostředky od vlád, mezinárodních organizací, fyzických a právnických osob a jiných subjektů.

Závěrečná ustanovení jsou obsažena v části 13. Statutu. Z hlediska právní povahy Statutu jakožto mezinárodní smlouvy je významný zejména článek 120, který vylučuje, aby státy učinily ke Statutu jakékoli výhrady³³. Stát však může po své ratifikaci prohlásit, že nepřijímá jurisdikci Soudu vůči válečným zločinům údajně spáchaných jeho státními příslušníky či na jeho území. Tím může přechodně vyloučit jurisdikci Soudu vůči této kategorii zločinů na dobu až sedmi let od ratifikace Statutu. Písemným oznámením adresovaným generálnímu tajemníku OSN může každá smluvní strana odstoupit od Statutu. Účinky odstoupení pak nastanou jeden rok od data oznámení. Tím se ovšem stát nezbujuje závazků, které pro něj vyplývaly ze Statutu v době, kdy byl jeho smluvní stranou.

---

³³ Lee, R. S. (ed.): *The International Criminal Court - The Making of the Rome Statute*, Kluwer Law International, Hague, 1999, s. 431

Sedm let od vstupu Statutu v platnost (tj. v roce 2009) svolá generální tajemník OSN revizní konferenci za účelem revize Statutu. Po uplynutí sedmi let od vstupu Statutu v platnost může též kterákoli smluvní strana navrhnout generálnímu tajemníkovi OSN jeho změny. Shromáždění smluvních stran následně rozhodne, zda se bude návrhem zabývat. Následně může Shromáždění projednat návrh přímo nebo za tím účelem svolat revizní konferenci, pokud k tomu daná otázka dává dostatečný důvod.

4. ORGANIZACE MEZINÁRODNÍHO TRESTNÍHO SOUDU

Složení a správa Soudu jsou upraveny v části IV. Statutu. Soud je tvořen těmito základními orgány (čl. 34 Statutu) – Předsednictvím (*The Presidency*), Odvolacím, Soudním a Vyšetřovacím úsekem (*Appeals, Trial, Pre-Trial Division*), Úřadem prokurátora (*The Prosecutor*) a Kanceláří Soudu (*The Registry*). Důležitá nominační a dozírací funkce je potom svěřena Shromáždění smluvních stran (*Assembly of State Parties*).

4.1 PŘEDSEDNICTVÍ

Předsednictví tvoří předseda Soudu společně s prvním a druhým místopředsedou. Ti jsou voleni z řad soudců absolutní většinou hlasů všech soudců. Svůj úřad vykonávají vždy na plný úvazek od okamžiku svého zvolení do funkce (čl. 35 odst. 2), a to po dobu tří let, ledaže jejich mandát soudce vyprší ještě před touto lhůtou. Znovuzvolení do předsednictví mohou být soudci pouze jednou (čl. 38 odst. 1). První místopředseda zastupuje předsedu v případech, kdy předseda není k dispozici, nebo je neschopen (např. pro nemoc) řádného výkonu svého úřadu. Za obdobných podmínek zastupuje druhý místopředseda předsedu či prvního místopředsedu.

Předsednictví je odpovědné za řádnou správu Soudu (s výjimkou Prokuratury) a za další úkoly, které mu byly svěřeny v souladu se Statutem. Při výkonu svých povinností spolupracuje Předsednictví s Úřadem prokurátora a žádá prokurátora o souhlas ve všech věcech společného zájmu (*mutual concern*). V samotném řízení před Soudem nemají pak

předseda ani místopředsedové Soudu žádné ve srovnání s ostatními soudci žádná zvláštní privilegia či pravomoci (princip *primus inter pares*)³⁴.

4.2 ODVOLACÍ, SOUDNÍ A VYŠETŘOVACÍ ÚSEK

Soud je tvořen minimálním počtem 18 soudců, kteří jsou voleni z navržených kandidátů na zasedání Shromáždění smluvních stran. Předsednictví může jménem Soudu navrhnout i navýšení tohoto počtu, zároveň však musí uvést důvody, pro které považuje navýšení počtu soudců za nezbytné a vhodné (čl. 36 odst. 2).

Všichni nominovaní na funkci soudce musí naplňovat požadavky vysoké morální úrovně, nestrannosti a bezúhonnosti a musí splňovat podmínky, které jsou vyžadovány pro výkon nejvyšších soudních funkcí ve státech, ze kterých pocházejí. Každý kandidát musí být uznávaným odborníkem v oboru trestního práva a musí mít potřebnou praxi ve funkci soudce, prokurátora, advokáta či v jiné funkci v trestním řízení a nebo musí být uznávaným odborníkem v příslušné oblasti mezinárodního práva, zejména oboru lidských práv a mezinárodního práva humanitárního, a mít rozsáhlou praxi v právnícké funkci související s činností Soudu. Pro účely volby jsou pak kandidáti rozděleni do dvou kandidátních listin podle zmíněných předpokladů. Při výběru soudců musí být zajištěno zastoupení všech hlavních světových právních systémů, geografických oblastí a spravedlivý poměr žen a mužů mezi soudci (čl. 36 odst. 8). Každý kandidát musí mít také vynikající znalost alespoň jednoho z pracovních jazyků soudu (angličtiny či francouzštiny) a musí být schopen tímto jazykem plynně hovořit.

Všichni zvolení soudci musí být Soudu k dispozici již od počátku svého funkčního období a zastávají svůj úřad obvykle na plný úvazek. V odůvodněných případech, zejména s ohledem na vytíženost Soudu, může Předsednictví rozhodnout, že soudci, kteří nejsou členy Předsednictví, nemusí vykonávat své funkce na plný úvazek a určí jeho rozsah. Nezávislost soudců podle ustanovení čl. 40 však nesmí být takovýmto opatřením dotčena. Soudci zastávají svůj úřad po dobu devíti let a nemohou být zvoleni znovu. Výjimkou je případ, kdy soudce nastoupil na uvolněné místo svého předchůdce a toto zkrácené funkční období nepřesáhlo tři roky.

---

³⁴ Triffterer, O. (ed.): *Commentary on The Rome Statute of The International Criminal Court*, Baden-Baden, 1999, s. 591

Po svém zvolení se soudci co nejdříve rozdělí do tří úseků. Pětičlenný Odvolací úsek tvoří jeho předseda a čtyři další soudci, Soudní a Vyšetřovací úsek je pak každý představován nejméně šesti soudci. Soudci jsou přidělováni k jednotlivým úsekům s ohledem na své zaměření tak, aby v každém úseku vznikla vhodná kombinace soudců s praxí v oboru práva trestního a mezinárodního. Soudní a Vyšetřovací úsek pak musí být složený převážně ze soudců s praxí v oboru trestního soudnictví.

V rámci úseků jsou za účelem výkonu soudních pravomocí vytvořeny jednotlivé senáty. Odvolací senát (*Appeal Chamber*) tvoří všech pět soudců Odvolacího úseku, funkce Soudního senátu (*Trial-Chamber*) vykonávají tři soudci Soudního úseku, mohou být tedy vytvořeny dva paralelní soudní senáty. Funkce Vyšetřovacího senátu (*Pre-Trial Chamber*) pak vykonávají v závislosti na konkrétním ustanovení Statutu nebo Procesního řádu jeden či tři soudci Vyšetřovacího úseku.

Soudci přidělení k Soudnímu nebo Vyšetřovacímu úseku působí na tomto úseku po dobu tří let, a poté až do uzavření případu, který již příslušný úsek začal projednávat. Statut však nevyklučuje dočasné přeložení soudců ze Soudního úseku do Vyšetřovacího a naopak, pokud je to potřebné vzhledem k vytíženosti jednotlivých úseků. Samozřejmě v zájmu zachování nezávislosti je soudce, který se podílel na vyšetřování konkrétního případu je vyloučen z projednávání tohoto případu před Soudním senátem. Soudci Odvolacího úseku působí výhradně na tomto úseku (čl. 39).

Samotné požadavky na morální a odbornou úroveň navrhovaných soudců by měly poskytovat dostatečnou záruku jejich nezávislosti, nestrannosti a „politické nezmanipulovatelnosti“. Další garance v tomto směru poskytuje článek 40 Statutu. Soudci se nesmějí během svého funkčního období zabývat aktivitou neslučitelnou s jejich soudcovskou činností. Soudci, kteří jsou povinni vykonávat svoji funkci na plný úvazek v sídle Soudu se dokonce nesmějí zabývat žádnou jinou činností, která by měla charakter povolání.

4.3 ÚŘAD PROKURÁTORA

Prokuratura jedná jako nezávislý a samostatný orgán Soudu. Je odpovědná za přijímání oznámení o zločinech spadajících do působnosti Soudu, jejich prověření a dále za vedení vyšetřování a stíhání před Soudem. V jejím čele stojí prokurátor, který je odpovědný za řízení a správu úřadu. Prokurátorovi při výkonu jeho funkcí asistuje nejméně jeden

zástupce. Statut vyžaduje, aby zástupce prokurátora byl jiné národnosti, než sám prokurátor (čl. 42 odst. 2).

Podobně jako soudci i prokurátor a jeho zástupce musí být osoby vysoké mravní úrovně, s vysokou odborností, musí mít rozsáhlou praxi v oblasti trestního soudnictví a musí být schopni plyně hovořit alespoň jedním z pracovních jazyků Soudu. Prokurátor je volen v tajném hlasování absolutní většinou členů Shromáždění smluvních stran, zástupci prokurátora jsou voleni tímž způsobem z kandidátní listiny, kterou poskytne prokurátor. Prokurátor i jeho zástupce vykonávají svůj úřad po dobu devíti let na plný úvazek, přičemž jejich znovuzvolení Statut nepřipouští. Obdobně jako soudci se nesmějí zabývat jinou činností, která by mohla mít vliv na jejich nezávislost či vykonávat další povolání.

4.4 KANCELÁŘ

Kancelář Soudu je odpovědná za správu a služby, které přímo nesouvisí s jeho soudní funkcí. Tajemník Soudu, který stojí v čele Kanceláře, vykonává svůj úřad na plný úvazek z pověření předsedy soudu. Je volen soudci s ohledem na doporučení Shromáždění členských států na období pěti let, přičemž takto může být jednou zvolen znovu. V případě potřeby soudci zvolí také zástupce tajemníka. Tajemník a popř. jeho zástupce musí být vysoce kompetentní osoby vysoké mravní úrovně a musí dokonale ovládat alespoň jeden z pracovních jazyků Soudu.

Tajemník ustanoví v rámci Kanceláře Útvar pro služby obětem a svědkům. Tento orgán zajišťuje ve spolupráci s Úřadem prokurátora ochranná a bezpečnostní opatření, poradenskou činnost a jinou vhodnou pomoc pro svědky a oběti zločinů.

4.5 SHROMÁŽDĚNÍ SMLUVNÍCH STRAN

Shromáždění smluvních stran je tvořeno zástupci všech států, které podepsaly Římský statut. Každý stát, který ratifikoval Římský statut má ve Shromáždění jednoho zástupce, kterého mohou doprovázet poradci. Ostatní státy, které podepsaly Statut nebo Závěrečný akt Římské konference, mohou být ve Shromáždění pozorovateli bez práva hlasování.

Mezi výhradní pravomoci Shromáždění patří volba soudců, prokurátora a Tajemníka, popřípadě jejich zástupců. Shromáždění projednává rozpočet Soudu a rozhoduje o něm. Dále

rozhoduje o navýšení počtu soudců či řeší otázky související s neposkytnutím dostatečné součinnosti státu podle čl. 87 odst. 5 a 7 Statutu. Administrativní a reprezentační funkci plní Kancelář shromáždění sestávající z předsedy, dvou místopředsedů a 18 členů volených Shromážděním na tříleté funkční období.

Shromáždění členských států se schází pravidelně jednou ročně, a to v haagském sídle Soudu, či v sídle OSN v New Yorku. Při hlasování v rámci Shromáždění či jeho kanceláři se mají strany v první řadě pokusit o dosažení shody. Pro případ, že konsensus není možný, Statut stanoví pro rozhodnutí ve věcných otázkách potřebnou dvou-třetinovou většinu hlasujících smluvních stran a prostou většinu pro rozhodnutí v procedurálních otázkách. Každá smluvní strana má jeden hlas. Právo smluvní strany hlasovat je však automaticky suspendováno v případě, že se smluvní stát dostane do prodlení se splácením peněžních prostředků na krytí nákladů Soudu a pokud výše tohoto nedoplatku dosáhne částky, kterou měl stát na příspěvcích splatit za poslední dva roky.

5. PRINCIP KOMPLEMENTÁRNÍ JURISDIKCE

S vytvářením mezinárodních soudů či jen *ad hoc* tribunálů se objevuje vždy otázka, jak jejich činnost koordinovat s činností národních soudů. Samozřejmě, že tento problém nevzniká v oblastech, kde nedochází ke konfliktům jurisdikcí, tzn. u zločinů, které dosud spadají pod výlučnou pravomoc národních soudů (např. pirátství či mezinárodní terorismus). Konflikt nastává v případě, kdy si státy přisvojí pravomoc rozhodovat o konkrétním zločinu (na základě principu teritoriality, aktivní či pasivní personality nebo univerzality), přičemž ten samý čin je oprávněn stíhat a rozhodovat na základě ustanovení svého statutu také mezinárodní tribunál. Neexistuje žádné pravidlo obecného mezinárodního práva, ať už smluvní či obyčejové povahy, které by obecně řešilo takovouto sbíhající se jurisdikci. Pro odpověď na otázku, zda v konkrétní věci má přednost mezinárodní či vnitrostátní soud, je třeba nahlédnout do statutu ustavujícího konkrétní mezinárodní tribunál³⁵.

Jedním z nejcitlivějších témat během vyjednávání o konečné podobě Římského statutu byla otázka vztahu mezi působností ICC a obecných národních soudů. Ve statutech *ad hoc* tribunálů ICTY a ICTR byl zakotven princip konkurenční jurisdikce s prioritou

³⁵ Cassese A.: *International Criminal Law*, Oxford University Press, New York, 2003, s. 348

mezinárodního tribunálu. To znamená, že pokud v praxi nastane případ střetu jurisdikcí, má mezinárodní tribunál přednost před soudy národními³⁶. Pravomoc rozhodovat o své vlastní kompetenci (*inherent jurisdiction*) má pak sám tribunál, jak bylo ostatně potvrzeno rozhodnutím odvolacího senátu v případě Tadić³⁷. Neuspěla ani námitka, že uplatněním principu konkurenční jurisdikce je obžalovaný odňat svému zákonnému soudci. Dostatečné záruky spravedlivého procesu totiž představuje způsob jmenování soudců a sama podstata mezinárodního tribunálu.

Důvody pro prioritu mezinárodního tribunálu v případech ICTY a ICTR spočívají hlavně v tom, že tribunály začaly působit ještě během pokračujících ozbrojených konfliktů. Kvůli napětí mezi znesvářenými etnickými a náboženskými skupinami nebylo možno očekávat, že národní soudy budou schopny a ochotny zahájit a vést spravedlivé a nestranné stíhání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva na obou stranách konfliktu. Ve Rwandě justiční systém vlivem válečných událostí zkolaboval úplně. Při přípravě statutu stálého mezinárodního trestního soudu s daleko širší časovou a místní působností bylo třeba uvážit odlišné skutečnosti. Pokud by mezinárodnímu soudu byla přiznána absolutní priorita před vnitrostátními orgány, došlo by pravděpodobně k rychlému zaplavení Soudu případy z celého světa. Soud, vybavený pouze omezeným počtem soudců a limitovanými finančními zdroji, by pravděpodobně nebyl schopen takový nápad zvládnout a výsledkem by byl kolaps systému. Vedle toho není důvod vylučovat působnost národních soudů, které fungují nestranně a efektivně se znalostí místních poměrů. Vnitrostátní soudy jsou též vybaveny účinnými právními prostředky k získání potřebných důkazů a také k výkonu svého rozhodnutí³⁸.

Některé státy, přestože obecně podporovaly myšlenku vzniku ICC váhaly s podporou orgánu, jehož pravomoc by příliš zasahovala do jejich suverenity. Obávaly se například, aby soud nepůsobil jako odvolací orgán proti pravomocným rozhodnutím vnitrostátních soudů. Na druhé straně se jiné státy a zejména vlivné nevládní organizace obávaly vytvoření příliš slabého soudu, který by nebyl schopen zvrátit politicky motivovaná rozhodnutí či jen předstíraná stíhání zločinců před národními soudy. Při vytváření Statutu ICC tedy byla dána přednost řešení, podle kterého by stálý mezinárodní trestní soud neměl nahrazovat trestní pravomoc států, ale pouze ji doplňovat. Podle tzv. principu komplementarity (*principle of complementarity*) by totiž ICC měl působit jen jako jakási pojistka pro případ, že povoláné

³⁶ Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002, s. 142

³⁷ Šturma, P.: *Jurisdikce Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (K prvnímu rozsudku ve věci Tadić)*, Právní rozhledy, 1996, č. 9

³⁸ Cassese A.: *International Criminal Law*, Oxford University Press, New York, 2003, s. 351

národní soudy nebudou moci či nebudou odhodlány dostatečně přísně stíhat pachatele těch nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva.

K naplnění principu komplementarity ve Statutu došlo kromě preambule a prohlášení o ustanovení Soudu (čl. 1) v rámci otázek přípustnosti Soudu (čl. 17), ustanoveních týkajících se předběžných rozhodnutí o přípustnosti (čl. 18), dále v možnosti napadení jurisdikce Soudu nebo přípustnosti věci (čl. 19) a v zakotvení zásady *ne bis in idem* (čl. 20).

5.1 ČLÁNEK 1 STATUTU

Statut ve svém prvním článku prohlašuje ICC za stálou instituci. Soudu je svěřena pravomoc vykonávat jurisdikci vůči osobám pro nejzávažnější zločiny, které jsou specifikovány ve Statutu. Přitom má mít Soud komplementární postavení vůči národním trestním jurisdikcím.

5.2 OTÁZKY PŘÍPUSTNOSTI SOUDU (ISSUES OF ADMISSIBILITY)

Článek 17 ve svém prvním odstavci stanoví, za jakých podmínek Soud rozhodne, zda je věc vůbec přípustná k řízení před Soudem. Za prvé, Soud není příslušný k rozhodování, pokud již vyšetřování či stíhání ve věci vede stát, do jehož jurisdikce věc spadá. To však neplatí v případech, kdy je tento stát neochoten nebo neschopen skutečně vést stíhání či vyšetřování (*unwilling or unable genuinely to carry out the investigation or prosecution*).

Za druhé je příslušnost Soudu vyloučena, pokud vyšetřování vede stát, do jehož jurisdikce věc patří a tento stát se rozhodl, že nebude dotčenou osobu stíhat. Opět kromě případů, kdy je důvodem pro rozhodnutí o nezahájení či zastavení trestního stíhání neochota nebo neschopnost státu skutečně vést stíhání. Důvodem přípustnosti věci k řízení před Soudem tedy může být zjištění, že národní soud při vyšetřování zločinu podle Statutu nepostupoval nestranně a nezávisle, nebo byl veden zájmem poskytnout osobě podezřelé z těchto zločinů neoprávněnou ochranu.

Soud musí zásadně také vyslovit svou nepřislušnost, pokud dotčená osoba již byla mezinárodním či vnitrostátním soudem souzena pro skutky, pro které je volána k odpovědnosti před Soudem – zásada *ne bis in idem*. Za čtvrté je věc nepřípustná, pokud není

dostatečně závažná (*not of sufficient gravity*) a tudíž nezakládá důvod k dalšímu postupu Soudu.

Ve svém druhém a třetím odstavci pak článek 17 definuje pojmy neochoty a neschopnosti státu skutečně vést vyšetřování nebo stíhání. Při zvažování neochoty státu Soud přihlédne k tomu, zda účelem řízení či rozhodnutí na národní úrovni nebylo ochránit dotčenou osobu před trestní odpovědností za zločiny spadající pod jurisdikci Soudu. Dále Soud zjišťuje, zda řízení bylo vedeno nezávisle a nestranně a zda v řízení nenastaly neopodstatněné průtahy, jejichž účelem by mohla být neochota postavit obviněného před soud. Pro účely rozhodnutí Soudu o neschopnosti státu v konkrétní věci pak Soud zváží, zda jsou národní soudy zajistit osobu obviněného a shromáždit dostatečné důkazy a výpovědi pro rozhodnutí ve věci. Stát je též neschopen vést řízení, nastane-li v něm stav naprostého či rozsáhlého kolapsu nebo nedostupnosti soudnictví.

Komplementarita Soudu tedy nezbavuje státy mezinárodněprávních povinností a závazků přivést obviněné z nejzávažnějších zločinů před vnitrostátní trestní soudy, což je nakonec princip, který je zmíněn v odstavci 6. Preambule Statutu. Na druhou stranu si národní soudy uchovaly svoje suverénní právo stíhat a trestat obviněné z trestných činů. Stát, jehož soudy pracují nezávisle, nestranně a přitom efektivně se tedy nemusí obávat, že by Soud zasahoval do jeho suverenity³⁹. Smluvní strany Statutu ve 4. odstavci jeho preambule potvrdily, že nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek, nesmí zůstat nepotrestány, přičemž jejich účinné stíhání musí být zajištěno především na národní úrovni. Samotná existence Soudu pak nutí státy ke skutečnému výkonu jurisdikce nad zločiny podle Statutu.

5.3 NAPADENÍ JURISDIKCE SOUDU NEBO PŘÍPUSTNOSTI VĚCI (CHALLENGES TO THE JURISDICTION OF THE COURT OR THE ADMISSIBILITY OF THE CASE)

K zajištění akceschopnosti je rozhodující, zda je Soudu svěřena pravomoc rozhodovat o své vlastní příslušnosti. Podle úvodního odstavce článku 19 Soud poté, co je mu konkrétní věc předložena, sám učiní závěr o přípustnosti věci podle článku 17 Statutu. Toto rozhodnutí však nemusí být konečné, neboť v dalších svých ustanoveních článek 19 připouští možnost

³⁹ Benvenuti, P.: *Essays on Rome Statute of the ICC*, vol. I., Il Sirente, 2000, s. 63

závěr Soudu napadnout. Aktivně legitimován je zde nejen stát, do jehož jurisdikce věc patří, ale také sám obviněný (resp. osoba, na níž se vztahuje příkaz k zatčení) a dokonce i stát, který sice není smluvní stranou Statutu, ale byl požádán o přijetí jurisdikce Soudu podle článku 12 Statutu.

Stát musí podat námitku při nejbližší příležitosti a pokud tak učiní, prokurátor pozastaví vyšetřování až do doby nového rozhodnutí Soudu o přípustnosti věci podle článku 17. Námitka nepřipustnosti má tedy suspensivní účinek. Samotným podáním námitky však není dotčena platnost jakéhokoli úkonu provedeného ve věci prokurátorem či jakéhokoli příkazu Soudu vydaného před podáním námitky (např. příkaz k zatčení podle čl. 58 Statutu). Před potvrzením obvinění se námitky ohledně příslušnosti Soudu či přípustnosti věci podávají vyšetřovacímu senátu (*Pre-Trial Chamber*), po potvrzení obvinění potom přímo soudnímu senátu (*Trial Chamber*). Proti rozhodnutím o námitkách se pak lze odvolat k odvolacímu senátu (*Appeals Chamber*) (čl. 82 odst. 1. písm. a) Statutu).

5.4 PŘEDBĚŽNÁ ROZHODNUTÍ O PŘÍPUSTNOSTI (*PRELIMINARY RULINGS REGARDING ADMISSIBILITY*)

S požadavkem na začlenění možnosti předběžně posoudit příslušnost Soudu v případech, kdy řízení bylo zahájeno z podnětu smluvní strany Statutu či z vlastního podnětu prokurátora vystoupila delegace Spojených států až ve fázi negociací těsně předcházejících Římské konferenci. Cílem návrhu bylo ještě více upevnit princip komplementarity, zejména zajistit, že dotčené státy budou včas notifikovány o rozhodnutí prokurátora zahájit vyšetřování. Pokud tedy na základě oznámení smluvní strany podle ustanovení čl. 13 (a) prokurátor rozhodl, že existují oprávněné důvody pro zahájení vyšetřování anebo prokurátor sám zahájil vyšetřování podle čl. 13 (c) a čl. 15 Statutu, jeho povinností je uvědomit o tom státy, které by si jinak mohly nárokovat jurisdikci vůči daným zločinům (na základě principu teritoriality, personality či univerzality). Notifikovány musí být nejen dotčené smluvní strany, ale i ostatní státy, které by podle dostupných informací měly za běžných okolností pravomoc dané zločiny stíhat. Pokud tedy například občan státu A, který není smluvní stranou Statutu, spáchá zločin podle Statutu na území státu B (smluvní strany) a následně uprčhne na území státu C (nikoli smluvní strany), Soud nemůže rozhodnout kladně o své příslušnosti, pokud se stát C sám rozhodne tuto osobu stíhat na základě principu univerzality a tento proces je veden

nestranně a efektivně⁴⁰. Prokurátor může v nezbytné míře omezit rozsah informací poskytovaných státům, pokud je to nutné v zájmu ochrany osob nebo k zamezení ničení důkazů a skrývání osob.

Dotčený stát může ve lhůtě 1 měsíce odpovědět Soudu s tím, že osoby podezřelé či obviněné ze spáchání zločinů podle Statutu sám vyšetřuje či trestně stíhá. V takovém případě prokurátor na žádost státu vyšetřování odloží, ledaže vyšetřovací senát rozhodne (na žádost prokurátora), že vyšetřování Soudem bude povoleno. Proti těmto rozhodnutím vyšetřovacího senátu se může prokurátor nebo dotčený stát odvolat k odvolacímu senátu v souladu se článkem 82. Stát, který napadl rozhodnutí vyšetřovacího senátu může napadnout přípustnost věci podle článku 19 (viz výše), ale to pouze v případě, že vyjdou najevo nové významné skutečnosti nebo pokud dojde k výrazné změně okolností.

5.5 ZÁKAZ DVOJÍHO POSTIHU (*NE BIS IN IDEM*)

Na vnitrostátní úrovni obecně platí princip, podle kterého osoba, která byla za trestný čin národním soudem odsouzena k trestu či byla zproštěna obvinění, nemůže být pro tentýž skutek stejným či jiným soudem znovu stíhána. O tomtéž skutku smí být vedeno jen jedno meritorní řízení, na základě jehož výsledků může být osoba postižena. Pravomocné rozhodnutí ve věci napříště zakládá překážku *rei iudicatae*. Tento princip však národní úpravy uznávají jen ve vztahu k rozhodnutím svých trestních orgánů. Trestněprávní nárok státu přitom může být založen na principu teritoriality, aktivní či pasivní personality, subsidiárně na principu universality nebo na základě mezinárodní smlouvy.

Tradiční obecné mezinárodní právo princip *ne bis in idem* jako takový neuznává⁴¹. Bylo proto nutné, aby Statut tuto zásadu výslovně obsahoval. Podle jeho článku 20 se obviněný může dovolávat principu *ne bis in idem* před ICC nebo před kterýmkoli národním soudem, jestliže byl v minulosti Mezinárodním trestním soudem odsouzen či zproštěn obvinění pro totožný skutek, který zakládá zločin spadající pod jurisdikci Statutu. Zákaz dvojího postihu se výslovně týká jen stejně kvalifikovaného zločinu a nezahrnuje případy, kdy je skutek následně kvalifikován odlišně. Bylo by například možné, aby osoba, která byla ICC zproštěna obvinění ze zločinu genocidia (protože ji nebyl prokázán úmysl zničit úplně nebo

⁴⁰ Cassese, A.: *International Criminal Law*, Oxford University Press, New York, 2003, s. 352

⁴¹ Pipek, J.: *Mezinárodní trestní soud – k některým aspektům Římského statutu*, *Trestněprávní revue*, 2/2004, s.

částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou⁴²) byla později souzena národním soudem pro prostou vraždu⁴³.

V praxi se však zájem na vyloučení dvojího postihu za stejný skutek může dostat do konfliktu se zájmem na pečlivém vyšetření a spravedlivém potrestání pachatele tak závažného zločinu, jakými jsou zločiny definované v člancích 5-8 Statutu. Z tohoto důvodu článek 20 ve svém odstavci 3 stanoví dvě výjimky z principu *ne bis in idem*. Dvojí postih je, v duchu vymezení přijatého principu komplementarity, přípustěn tehdy, když smyslem řízení před národním soudem bylo Statut obejít nebo v případě, že toto řízení proběhlo v rozporu s obecně uznávanými zásadami trestního řízení⁴⁴. Osoba, která byla souzena národním soudem, může být pro totéž jednání (zakládající skutkovou podstatu zločinu genocidia, válečného zločinu, zločinu proti lidskosti) souzena též Soudem, pokud řízení před vnitrostátním soudem bylo vedeno s úmyslem chránit osobu proti trestní odpovědnosti nebo v jiném ohledu nebylo vedeno nezávisle či nestranně v souladu s normami řádného procesu, které uznává mezinárodní právo a současně bylo vedeno způsobem neslučitelným s úmyslem postavit dotčenou osobu před soud.

Princip komplementarity obsažený v ustanovení článku 20 Statutu tedy znamená, že pokud stát povede řádné trestní řízení proti osobě obviněné z jednání spadajícího pod jurisdikci ICC, Soud nebude oprávněn tuto osobu pro tentýž skutek znovu stíhat. V praxi bude pravděpodobně velmi citlivou otázkou rozhodnout, zda se bylo trestní řízení vedeno za účelem ochrany osoby, a to zejména v případě činů spáchaných státní mocí, pod její ochranou či v její prospěch.

6. MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD A SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

Vytvoření Mezinárodního trestního soudu můžeme chápat jako výsledek dvou významných trendů v politice mezinárodního společenství posledního století. První se týkal uznání základních práv jednotlivců jako součásti předmětu mezinárodního právního pořádku a odrazil se např. v přijetí Všeobecné deklarace lidských práv či Úmluvy o zabránění a trestání

⁴² Čl. 6 Statutu a Čl. 2 Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia ze dne 8. prosince 1948 (vyhláška MZV č. 32/1955 Sb.)

⁴³ Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002, s. 149

⁴⁴ Pipek, J.: *Mezinárodní trestní soud – k některým aspektům Římského statutu*, *Trestněprávní revue*, 2/2004, s. 42

zločinu genocidia. Druhým z trendů bylo vytvoření široké škály mezinárodních institucí, jejichž účelem bylo mimo jiné přinést určitý univerzální právní systém do záležitostí, které do té doby byly řešeny *ad hoc* diplomatickou cestou, či dokonce jednostrannými zásahy států. Organizace jako OSN, Mezinárodní měnový fond (IMF) či Světová obchodní organizace (WTO) se stali významnými subjekty na poli mezinárodních vztahů.

Na přípravě všech těchto základních dokumentů a institucí se velice aktivně podílely Spojené státy americké. Představitelé USA přitom byli vedeni myšlenkou, že rozvoj mezinárodního práva a co nejširší zapojení jejich země do činnosti mezinárodních organizací je v jejich národním zájmu. Dnes tento mezinárodní systém úmluv a institucí podporuje americké zájmy týkající se boje proti terorismu, omezení obchodu se zbraněmi či regulace globálních trhů⁴⁵.

Pravidla mezinárodního práva získávají čím dál tím větší vliv na chování států a dokonce samotných jednotlivců. Nicméně samotné úmluvy zakazující nelidské zločiny typu genocidy či válečných zločinů k potrestání jejich pachatelů vždy nevedly. Proto se většina států shromážděných na Římské konferenci rozhodla podpořit vytvoření systému mezinárodního trestního soudnictví. Hlavní cíl Soudu, tedy potrestání zločinů podle mezinárodního práva, plně odráží americké hodnoty. Působí proto na první pohled poněkud překvapivě, že se Spojené státy nejen nepřipojily k ratifikaci Římského statutu, ale že se dalšími aktivními kroky snaží jeho působnost vůči svým občanům vyloučit. Důvody pro tento postoj je třeba hledat na jedné straně ve zcela výjimečném postavení USA v současném mezinárodním společenství, na druhé straně v politizaci otázky přistoupení ke Statutu na americké vnitropolitické scéně.

Během tzv. studené války byly americké vlády nuceny neustále navyšovat svou vojenskou sílu, na druhé straně upevňovat své spojení s demokratickými státy a v neposlední řadě důsledně podporovat vznik mezinárodních institucí, které by jim pomohly udržet sovětskou politiku v určitých mezích. S pádem východního bloku na počátku 90. let dvacátého století však samy Spojené státy začínají pociťovat, že nastolený mezinárodní režim je začíná omezovat v jejich zahraniční politice. Zejména na půdě Kongresu se začíná objevovat přesvědčení, že za změněných mezinárodně-politických podmínek již k zajištění národní bezpečnosti není třeba tak pevné spolupráce s tradičními spojenci. Odpůrci těchto názorů však upozorňují na to, že odklon od mezinárodní spolupráce a jednostranné prosazování amerických zahraničních zájmů silou, může být ve svých důsledcích

---

⁴⁵ Sewall, S. B. & Kaysen, C. (ed.): *The United States and the International Criminal Court – National Security and International Law*, American Academy of Arts and Sciences, Lanham, 2000, s. 1

kontraproduktivní. Varují, že v dlouhodobém horizontu může dokonce vést k podkopání současné doktríny mezinárodního práva, která (jakkoli není bezvadná) značně ovlivňuje chování států a přispívá k zajištění mezinárodní bezpečnosti.

Clintonova administrativa nezaujala k otázce mezinárodního trestního soudnictví jednoznačný postoj. Spojené státy jasně podpořily vytváření *ad hoc* tribunálů pro bývalou Jugoslávii (ICTY) i pro události ve Rwandě (ICTR). Americká delegace se velmi aktivně účastnila jednání o vytvoření stálého mezinárodního trestního soudu. Nikdy se však nesmířila s představou, že by před tímto soudem mohl být stíhán americký občan bez souhlasu svého státu. Důvodem byly zejména obavy, že by mezinárodní soud (na jehož činnost by měly USA jen omezený vliv) mohl být zpolitizován či zneužit nepřátelskými státy proti americkým zahraničně-politickým zájmům.

Američtí vyjednavací nevystupovali přímo proti ustanovení soudu, nýbrž hledali způsob, jak vyloučit jeho případnou jurisdikci vůči americkým občanům. A protože požadovat výjimku výlučně pro vlastní občany by bylo politicky neúnosné, navrhovali, že by právo odepřít souhlas se stíháním svých státních příslušníků měly všechny státy či alespoň všichni stálí členové Rady bezpečnosti. Přestože ostatní delegace přiházely k jednáním s různými návrhy, převládal názor, že splnění amerických požadavků by nevyhnutelně znamenalo pouze vytvoření nežádoucího slabého a neefektivního tribunálu. Místo toho byl k ochraně zájmů jednotlivých států do návrhu textu statutu prosazen princip komplementarity, který zaručuje, že mezinárodní soud nebude zasahovat do suverenity státu, pokud ten na svém území zajistí řádné stíhání zločinů spadajících pod jurisdikci Soudu.

Vrcholní představitelé USA si však ponechali přesvědčení, podle kterého je zejména postavení příslušníků amerických ozbrojených sil v dnešním světě natolik výjimečné a nezastupitelné a jejich odpovědnost za zajištění mezinárodní bezpečnosti natolik velká, že by si přeci jen zasloužili odlišné posuzování a jisté výjimky. Znepokojoval je samotný fakt, že před zamýšleným mezinárodním soudem by postavení všech jednotlivců (a potažmo států) mělo být rovné. Argumentovali také tím, že se princip určitého zvýhodnění nejmocnějších států již dříve osvědčil, a to v samotném institutu stálých členů Rady bezpečnosti OSN, kde jsou nejmocnější státy s největší odpovědností za světovou bezpečnost také privilegovány před ostatními⁴⁶.

---

⁴⁶ Sewall, S. B. & Kaysen, C. (ed.): *The United States and the International Criminal Court – National Security and International Law*, American Academy of Arts and Sciences, Lanham, 2000, s. 3

6.1 PŘÍPUSTNOST STÍHÁNÍ AMERICKÝCH OBČANŮ PŘED ICC

Samotná pravděpodobnost, že by se před Mezinárodním trestním soudem mohl objevit americký občan, je s ohledem na přijaté znění Statutu (a zejména vzhledem k široce pojatému principu komplementarity) velmi malá. Příslušnost Soudu je omezena časově, a to na zločiny spáchané poté, co Statut vstoupí v platnost (retroaktivita je vyloučena). Věcně se příslušnost Soudu vztahuje pouze na přesně definované zločiny genocidia, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Je těžko představitelné, že by se američtí občané dopouštěli genocidy. Soud by se tak v praxi snad mohl zabývat podezřeními ze spáchání zločinu proti lidskosti⁴⁷ či údajných válečných zločinů⁴⁸ příslušníků americké armády. Útok na legitimní vojenský cíl by byl však jen těžko subsumovatelný pod některou ze skutkových podstat podle Statutu.

Pokud vezmeme v úvahu proces zahájení vyšetřování před Soudem, můžeme (s ohledem na americké právo veta v RB OSN) celkem spolehlivě vyloučit možnost, že by americký státní příslušník mohl být stíhán na základě oznámení Rady bezpečnosti podle článku 13 písm. b Statutu. Prokurátor by tak případně mohl (se souhlasem vyšetřovacího senátu) zahájit vyšetřování amerického občana pouze na základě oznámení smluvní strany či z vlastní iniciativy (čl. 13 písm. a, c). Podmínkou dalšího řízení by bylo uznání jurisdikce Soudu státem, jehož občanem obviněná osoba je (v případě USA opět nepředstavitelné) nebo státem, na jehož území byl čin spáchán (čl. 12 odst. 2). Výslovné *ad hoc* uznání pravomoci Soudu v konkrétní věci se přitom nepožaduje u států, které jsou smluvními stranami Statutu (čl. 12 odst. 1). Následně by Prokurátor notifikoval Spojené státy o zahájeném vyšetřování. USA by pak do jednoho měsíce od doručení tohoto sdělení mohly oznámit Soudu, že svého občana již vyšetřují pro sdělené podezření a v tom případě by prokurátor musel vyšetřování odložit.

Vyšetřování před Soudem by mohlo pokračovat jedině v případě, že by o tom rozhodl vyšetřovací senát na základě odůvodněné žádosti prokurátora (čl. 18 odst. 2). Právě proti tomuto postupu snášela americká delegace nejvíce námitek. Představuje prakticky jedinou možnost, jak by se občan USA mohl ocitnout před Soudem bez souhlasu svého státu. Aby k tomu došlo, musela by většina soudců vyšetřovacího senátu (tedy alespoň dva ze tří) dojít k závěru, že jsou Spojené státy v konkrétní věci neschopné či neochotné vést řádné vyšetřování či stíhání svého občana za zločiny spadající pod jurisdikci Soudu (čl. 17 odst. 1).

⁴⁷ a to pouze pokud by byl spáchán „vědomě v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu“ (čl. 7 odst. 1 Statutu)

⁴⁸ za podmínky, že by byly spáchány jako „součást plánu nebo politické linie“ (čl. 7 odst. 2 Statutu)

V případě USA není třeba pohybovat o schopnosti soudů, v úvahu tedy přichází pouze potenciální případ neochoty, např. snaha chránit vysoce postaveného důstojníka armády před trestní odpovědností (čl. 17 odst. 2).

Z uvedených důvodů je zřejmé, že by naprostá většina podezření ze spáchání zločinu podle Statutu proti americkým občanům byla projednávána před americkými vojenskými či civilními soudy bez zásahu ICC. Současný americký soudní systém, který je (i s ohledem na stávající mezinárodněprávní závazky USA) bez pochyby odhodlán řádně stíhat závažné zločiny podle mezinárodního práva, posouvá možnost, že by se před Soudem ze svého jednání zpovídal americký občan do oblasti teorie. Hypoteticky by i v takovém případě Statut poskytoval dostatečnou garanci spravedlivého, nestranného a nezpolitizovaného procesu před Soudem. Tyto záruky spočívají mimo jiné již v samotném způsobu jmenování soudců výhradně z okruhu osob vysoké morální úrovně, nestranných a bezúhonných, kvalifikovaných k výkonu nejvyšších soudních funkcí ve svých zemích (čl. 36 Statutu).

6.2 ŘÍMSKÁ KONFERENCE

Clintonova administrativa, stejně jako ostatní velmoci, vyslala do Říma velmi dobře připravenou delegaci s jasným mandátem – zabránit přijetí Statutu, jehož aplikace v praxi by mohla ohrozit americké národní zájmy. Při jednáních na konferenci američtí zástupci často argumentovali tím, že americké ozbrojené síly hrají v dnešním světě jedinečnou a nezastupitelnou roli, přičemž jejich příslušníci jsou často povoláváni nasazovat vlastní životy v mírových operacích na všech kontinentech. Podle Davida Sheffera, který stál v čele americké delegace v Římě, tak USA představují poslední světovou supervelmoc a jako takové nesou značnou část odpovědnosti za mírový vývoj mezinárodního společenství. Je proto naprosto nepřipustné, aby vojáci, reprezentující tuto zemi na takových misích, mohli být vystaveni lehkovážným obviněním jakéhokoli státu⁴⁹.

V textu návrhu statutu tak, jak byl předložen Římské konferenci, spatřovala americká delegace několik ustanovení, se kterými se nemohla v žádném případě ztotožnit, a navrhovala proto řadu změn. Za prvé trvala na tom, aby si každý stát mohl zvolit, vůči jakým zločinům uznává působnost Soudu. Odmítla navrhovaný odst. 1 článku 12, podle kterého stát přijímá jurisdikci Soudu vůči všem zločinům podle Statutu bez výjimky automaticky již tím, že Statut

⁴⁹ Sewall, S. B. & Kaysen, C. (ed.): *The United States and the International Criminal Court – National Security and International Law*, American Academy of Arts and Sciences, Lanham, 2000, s. 91

ratifikuje. Dále Spojené státy namítaly, že navržená definice válečných zločinů podle článku 8 Statutu je příliš široká a vágní a snadno by mohla zahrnout i jednání, která jsou během humanitárních misí v zahraničí nezbytné⁵⁰.

Spojené státy se na jednu stranu obávaly zpolitizování Soudu, na druhou strany však žádaly posílení pravomocí Rady bezpečnosti OSN, tedy orgánu politické povahy. Podle jedné z amerických představ by tak předpokladem pro zahájení vyšetřování či stíhání v každé konkrétní věci byl souhlas daný Radou bezpečnosti. USA, které mají podle stávajícího znění Charty OSN jako stálý člen Rady zajištěno právo veta, by tím způsobem mohly fakticky vyloučit jurisdikci Soudu vůči americkým občanům. Tento ani ostatní návrhy, které by vedly k oslabení Soudu, však nebyly přijatelné pro většinu států shromážděných na konferenci. Většina členů mezinárodního společenství tak stála před rozhodnutím, zda podpořit americké návrhy a zajistit tak podporu USA pro projekt ICC či zda trvat na svých postojích a umožnit tím vytvoření silného a skutečně efektivního Soudu.

Konečný kompromisní text Statutu byl nakonec schválen poslední den konference naprostou většinou 120 států, 21 zemí se zdrželo hlasování. Spojené státy americké se nakonec objevily v nelichotivé skupině států hlasujících proti návrhu Statutu společně s Čínou, Lybií, Irákem, Katarom, Jemenem a Izraelem.

6.3 „KONSTRUKTIVNÍ ZAPOJENÍ“ A PODPIS STATUTU

Přestože Spojené státy utrpěly v Římě diplomatickou porážku, Clintonova administrativa se ani nadále v rámci jednání Přípravné komise (*Preparatory Commission*), která po skončení Římské konference navázala na práci Přípravného výboru, nevzdávala možnosti ovlivňovat konečné znění důležitých prováděcích předpisů k Římskému statutu. Jednalo se zejména o Procesní řád a pravidla důkazního řízení (*Rules of Procedure and Evidence*) a o Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crime*). Spojené státy pokračují v předkládání návrhů, které měly konečnou podobu Soudu přiblížit americkým představám.

Prosazují například, aby do konečného textu Procesního řádu bylo vloženo ustanovení, podle kterého by připravovaná Smlouva o vzájemných vztazích mezi ICC a OSN byla považována za mezinárodní smlouvu podle čl. 98 odst. 2 Statutu. Ve druhé fázi by pak USA navrhovaly takové ustanovení do připravované smlouvy, které by vydání příslušníka státu,

⁵⁰ Sewall, S. B. & Kaysen, C. (ed.): *The United States and the International Criminal Court – National Security and International Law*, American Academy of Arts and Sciences, Lanham, 2000, s. 63

který není smluvní stranou Statutu, vázalo na souhlas Rady bezpečnosti. Tím by byla znovu fakticky vyloučena jurisdikce Soudu vůči americkým občanům⁵¹.

Tuto ani jinou ze zásadních změn se však Spojeným státům nepodařilo prosadit. Přesto toto období tzv. „konstruktivního zapojení“ do činnosti Přípravné komise završeno poměrně překvapivým podpisem prezidenta Clintona pod text Statutu⁵². USA přistoupily ke Statutu 31. prosince 2000, poslední den, kdy byl jeho text otevřen k podpisu (čl. 125 odst. 1 Statutu).

6.4 BUSHOVA ADMINISTRATIVA

Se změnou v prezidentském křesle došlo na začátku roku 2001 k zásadní změně amerického postoje vůči Soudu. Namísto dosavadní politiky „konstruktivního zapojení“ volí nová konzervativní administrativa radikálnější přístup a opouští další jednání Přípravné komise. Ostatní vlády posléze dospívají k názoru, že v projektu ICC je nutno pokračovat i bez zapojení USA. Prioritou americké zahraniční politiky se po 11. září 2001 stává boj proti terorismu.

Ratifikační proces mezitím zdárně pokračuje. Na začátku roku 2002 je již zřejmé, že (s ohledem na požadovaný počet 60 uložených ratifikačních listin) Statut brzy vstoupí v platnost a stálý mezinárodní trestní soud se stane realitou. 11. dubna 2002 slavnostně uložilo své ratifikační listiny v sídle OSN v New Yorku společně deset států, čímž byl požadovaný počet ratifikací překročen. V reakci na to bylo 6. května 2002 doručeno generálnímu tajemníkovi OSN prohlášení USA, podle kterého se Spojené státy (s odkazem na čl. 18 Vídeňské úmluvy o smluvním právu⁵³) již necítí být vázány Statutem ICC a nadále se nehodlají stát jeho smluvní stranou. Přestože tento postup zvažovala Bushova administrativa dříve, bylo faktické zpětvzetí podpisu pod mezinárodní smlouvou chápáno většinou států jako zcela bezprecedentní a tudíž značně kontroverzní rozhodnutí.

Zároveň Spojené státy zahajují kampaň, při které ostatní země (pod hrozbou ztráty americké hospodářské pomoci) nutí k uzavírání dvoustranných dohod, ve kterých se státy zavazují k tomu, že v budoucnu nevydají americké občany před Mezinárodní trestní soud. USA při tom využívají čl. 98 odst. 2 Statutu, podle kterého Soud nemůže pokračovat

⁵¹ Broomhall, B.: *International Justice and the ICC – Between Sovereignty and the Rule of Law*, Oxford University Press, New York, 2003, s. 173

⁵² *Ibidem*, s. 172

⁵³ „Stát je povinen zdržet se jednání, které by mohlo mařit předmět a účel smlouvy, jestliže podepsal smlouvu s výhradou ratifikace, přijetí nebo schválení, dokud jasně neprojevil úmysl, že se nehodlá stát její smluvní stranou.“ – čl. 18 odst. 1 Vídeňské úmluvy o smluvním právu ze dne 23. 5. 1969

v projednávání žádosti o předání, kvůli níž by dožádaný stát musel jednat v rozporu se svými závazky vyplývajícími z mezinárodních dohod, podle nichž je souhlas vysílajícího státu podmínkou předání osoby z tohoto státu Soudu. Posoudit soulad takovýchto dvoustranných dohod se Statutem je poměrně obtížné. Důvodem proč bylo zmíněné ustanovení článku 98 zařazeno do Statutu měl být především respekt k mezinárodním závazkům vyplývajících z mezinárodních dohod, které státy uzavřely ještě před uvažovaným vznikem ICC⁵⁴. Spojené státy se však pokusily zneužít toto ustanovení s cílem ochránit své občany před předáním Soudu. Tyto takzvané „dvoustranné dohody o beztrestnosti“⁵⁵ (*bilateral impunity agreements – BIAs*) se však týkají pouze vydávání Američanů na žádost soudu. Nezabraňují však tomu, aby Soud mohl proti americkým státním příslušníkům zahájit vyšetřování či vydat zatykač.

6.5 REZOLUCE RADY BEZPEČNOSTI OSN PODLE ČL. 16 STATUTU

Způsob, jak alespoň dočasně zabránit vlastnímu stíhání občanů USA před Soudem nabízí čl. 16 Statutu. Soud nesmí zahájit vyšetřování či stíhání (a ani v něm pokračovat) podobu 12 měsíců ode dne, kdy o to požádá Rada bezpečnosti OSN rezolucí přijatou postupem podle kapitoly VII Charty OSN⁵⁶. Po dvanácti měsících lze tuto žádost obnovit stejným způsobem. K přijetí rezoluce je třeba přesvědčit většinu devíti států zastoupených v RB, přičemž nikdo ze stálých členů Rady nesmí hlasovat proti (článek 27 Charty).

Tohoto postupu využily Spojené státy téměř ihned poté, co Římský statut vstoupil v platnost. Přes námitky řady států, že navrhovaná rezoluce není v souladu s Chartou OSN, byla 12. 7. 2002 přijata rezoluce RB č. 1422. Tato rezoluce byla (pod hrozbou USA, že jinak budou vetovat pokračování mise OSN v Bosně a Hercegovině) přijata jednomyslně hlasy všech členů Rady bezpečnosti. Rezoluce 1422 se ve svém prvním odstavci odvolává na článek 16 Statutu. Dále žádá, aby Soud, jestliže se objeví případ, do kterého jsou zapojeni současní či bývalí představitelé či příslušníci státu, který není stranou Statutu, a tento případ souvisí s operací zřízenou nebo povolenou OSN, po dobu 12 měsíců nezahajoval ani nepokračoval ve vyšetřování nebo stíhání, ledaže RB rozhodne jinak.

Rezoluce č. 1487 obdobného znění byla přijata 12. 6. 2003, čímž Rada bezpečnosti fakticky prodloužila účinky rezoluce 1422 o dalších 12 měsíců a zároveň v ní vyjádřila úmysl

⁵⁴ např. dohod o statusu ozbrojených sil, tzv. *SOFAs*

⁵⁵ Broomhall, B.: *International Justice and the ICC – Between Sovereignty and the Rule of Law*, Oxford University Press, New York, 2003, s. 180

⁵⁶ „Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných“ – čl. 39 a násl. Charty OSN

i nadále obnovovat účinky rezoluce za stejných podmínek⁵⁷. Přijetí rezoluce 1487 již nebylo tak hladné, jako v prvním případě, neboť pro přijetí hlasovalo pouze 12 členů RB, Sýrie, Německo a dokonce i stálý člen RB – Francie se zdržely hlasování. Tyto státy zároveň protestovali proti tomu, aby každoroční schvalování obdobné rezoluce vedlo k nechtěnému zúžení působnosti Soudu a tedy k jeho značnému oslabení. Ke kritikům této praxe se postupně přidaly další státy a také generální tajemník OSN. Než aby riskoval jeho vetování, v roce 2004 tedy zástupce USA v Radě bezpečnosti návrh další obdobné rezoluce raději stáhl z hlasování.

Přijetí rezolucí č. 1422 a 1487 s odkazem na článek 16 Statutu ICC a postupem podle kapitoly VII Charty OSN je třeba vnímat jako velmi problematičké. Článek 16 Statutu umožňuje odložit vyšetřování či stíhání v konkrétní věci, pokud o to požádá RB rezolucí přijatou podle kapitoly VII Charty. To znamená, že v této rezoluci musí Rada bezpečnosti výslovně konstatovat ohrožení či porušení míru (čl. 39 Charty), což v předmětných rezolucích neučinila. Lze oprávněně tvrdit, že tak překročila své pravomoci vyplývající z Charty. Takový exces je třeba považovat za nepřijatelný tím spíše, že rezoluce Rady bezpečnosti přijaté podle kapitoly VII Charty jsou bezvýhradně závazné pro všechny členské státy OSN a dokonce mají přednost před jejich smluvními závazky, včetně závazků podle Statutu (článek 103 Charty). Teleologickým výkladem článku 16 Statutu lze navíc dojít k přesvědčivému názoru, že jeho účelem je možnost odložit vyšetřování či stíhání tam, kde by jejich pokračování mohlo být na překážku úsilí Rady bezpečnosti o nalezení mírového řešení konkrétního konfliktu. Jeho smyslem jistě není možnost předem poskytnout imunitu osobám zúčastněným na plánovaných operacích OSN, jak se o to pokusily rezoluce 1422 a 1487.

7. MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD A ČESKÁ REPUBLIKA

Česká republika, jako suverénní nástupnický stát vzniklý po rozpadu Československa, převzala po svém předchůdci veškerá práva a povinnosti vyplývající pro něj z mezinárodních smluv⁵⁸. Česká republika se od počátku hlásí k idejím demokracie, univerzální ochrany

⁵⁷ Šturma P.: *Historie a charakter Mezinárodního trestního soudu*, in: *Problémy implementace Statutu* op. cit. 26, s. 17

⁵⁸ S výhradou těch závazků ČSFR, které byly spojeny s územím, jež se po zániku ČSFR dostalo mimo území České republiky

lidských práv a mírového soužití národů. Dnem účinnosti tzv. recepční normy⁵⁹ se tak součástí právního řádu České republiky stávají závazky vyplývající např. z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁶⁰, z Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia⁶¹ či z Úmluvy o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti⁶². Z pohledu mezinárodního práva sice představoval tento jednostranný akt převzetí pouze ofertu, její akceptace ze strany smluvních států však byla projevena tacitně, konkludentně⁶³. Jinak tomu bylo u smluv zakládajících mezinárodní organizace. Zde Česká republika musela být výslovně přijata za nového člena⁶⁴.

Po svém přijetí do OSN podpořila česká delegace vznik mezinárodních *ad hoc* tribunálů pro bývalou Jugoslávii a pro události ve Rwandě. Porušování humanitárního práva během konfliktu na území bývalé Jugoslávie v devadesátých letech minulého století se Česká republika (vedle politických prohlášení odsuzujících vraždění civilního obyvatelstva) snaží zabránit také svojí aktivní vojenskou účastí na mezinárodních mírových misích, čímž si získává značné renomé mezi spojenci a respekt mezinárodní komunity. Projekt stálého mezinárodního soudního orgánu, který by stíhal pachatele nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva, podporovala česká delegace od chvíle, kdy se v první polovině devadesátých let znovu objevil na půdě OSN. Od počátku prací na návrhu textu statutu mezinárodního trestního soudu se Česká republika zařadila mezi skupinu takzvaně „obdobně smýšlejících států“ (*like-minded states*), která usilovala o vytvoření soudu, který by měl skutečné pravomoci a nebyl závislý na vůli států či Rady bezpečnosti OSN.

Česká delegace se samozřejmě zúčastnila také diplomatické konference, která byla svolána k přijetí Statutu ICC v roce 1998 do Říma, kde nadále podporovala představy aktivní skupiny *like-minded states*. V závěrečném hlasování společně s naprostou většinou delegátů podpořila přijetí textu Statutu, který byl předložen Sekretariátem konference. Schválený text zaručuje poměrně silné postavení soudu, které může být spatřováno v jeho obligatorní pravomoci, založené samotnou ratifikací statutu státem či možností soudu zahájit v případě nutnosti řízení i z vlastní iniciativy, to vše při zachování principu komplementarity s prioritou vnitrostátních soudních orgánů. Vzhledem k tomu, že až do zahájení Římské konference

⁵⁹ Ústavní zákon ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, který nabyl účinnosti dne 31. prosince 1992

⁶⁰ Úmluva Rady Evropy ze dne 4. listopadu 1950 (sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.)

⁶¹ Úmluva OSN ze dne 8. prosince 1948 (vyhláška MZV č. 35/1955 Sb.)

⁶² Úmluva OSN ze dne 26. listopadu 1968 (vyhláška MZV č. 53/1974 Sb.)

⁶³ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky – Komentář*, 1. díl, 2. vydání, Linde Praha, 1998, s. 378

⁶⁴ Ačkoli bylo Československo zakládajícím členem OSN, musela být Česká republika do této organizace znovu přijata.

nebyl text návrhu statutu, o kterém se mělo jednat, zcela jasný, nebyla česká delegace vládou zplnomocněna k okamžitému podpisu Statutu. Na závěr konference tedy pouze parafovala její Závěrečný akt. Česká republika podepsala Statut až 13. dubna 1999, dosud jej však (jako jedna z mála evropských zemí a později také jako jediná členská země Evropské unie) neratifikovala. Dne 11. 4. 2002 složilo své ratifikační listiny u generálního tajemníka OSN současně deset států, a tím byl počet uložených listin zvýšen na 66. Statut vstoupil v platnost dne 1. 7. 2002, prvního dne měsíce po 60. dnu následujícím po datu uložení 60. ratifikační listiny (čl. 126). Již bez českého vlivu byly na podzim roku 2002 Shromážděním smluvních států (ve kterém mohli čeští zástupci působit pouze jako pozorovatelé bez práva hlasování) přijaty nezbytné prováděcí předpisy, se kterými Statut počítá, byli zvoleni soudci a prokurátor a Soud tak mohl počátkem roku 2003 zahájit svou činnost.

Římský statut klade, s ohledem na řadu kolizí s vnitrostátními právními řády, na smluvní strany poměrně značné implementační nároky. Tato skutečnost musí být zdůrazněna zejména s ohledem na článek 120 Statutu, který vylučuje možnost učinit při ratifikaci Statutu jakékoli výhrady. Mezinárodní trestní soud hraje doplňkovou (komplementární) úlohu vůči pravomoci národních soudů. Proto musí státy, které Statut podepsaly a hodlají jej ratifikovat, přezkoumat své vnitrostátní právní normy, zejména předpisy ústavní povahy. Ve vnitrostátních předpisech je především nezbytné upravit otázku spolupráce se Soudem podle požadavků Statutu. S ohledem na uplatněný princip komplementarity mezinárodního trestního soudnictví a v zájmu zachování vlastní suverenity a jurisdikce při stíhání a trestání osob, by pak státy měly vybavit své soudní orgány dostatkem pravomocí nezbytných k efektivnímu stíhání a trestání osob podezřelých ze spáchání zločinů podle Statutu. V případě, že národní zákonodárství nevyhovuje požadavkům Statutu, by pak státy, které chystají jeho ratifikaci, měly přijmout případné legislativní změny⁶⁵.

7.1 ČESKÉ ÚSTAVNĚPRÁVNÍ PŘEKÁŽKY RATIFIKACE STATUTU ICC

K identifikaci a analýze možných kolizí Římského statutu s českým právním řádem byla v roce 1999 ustanovena vládní expertní skupina, jejímž úkolem bylo navrhnout vhodná legislativní opatření a změny v ústavním pořádku a v celém právním řádu tak, aby bylo možno dostát požadavkům Statutu a přikročit k jeho ratifikaci Parlamentem.

⁶⁵ Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002, s. 190

Expertní skupinou identifikované právní problémy vyžadující přijetí příslušných vnitrostátních legislativních opatření v ústavní rovině jsou v zásadě následující⁶⁶. Za prvé se jedná o zvláštní podmínky pro trestní stíhání některých ústavních činitelů, za druhé o pravomoc prezidenta republiky udělit milost ve vztahu ke zločinům zakotvených Římským statutem. Třetím problémem se jeví zákaz předávání vlastních občanů proti jejich vůli do ciziny.

Poslance ani senátora nelze trestně stíhat bez souhlasu komory, jejíž je členem. Odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání navždy vyloučeno (čl. 27 odst. 4 Ústavy). Stejně tak je vyloučeno trestní stíhání soudce Ústavního soudu bez souhlasu Senátu. Odepře-li Senát souhlas udělit, je trestní stíhání ústavního soude navždy vyloučeno (čl. 86 Ústavy). Kromě toho by komplikací mohly být články 28 a 86 Ústavy, které poslancům, senátorům a soudcům Ústavního soudu svěřují právo odepřít svědectví o skutečnostech, které se dozvěděli v souvislosti s výkonem svého mandátu, a to i poté, kdy přestali vykonávat svou funkci.

Imunita prezidenta republiky je koncipována ještě širěji (čl. 65 Ústavy). Pro trestné činy spáchané podobu výkonu svého úřadu jej trestně stíhat nelze, a to ani po skončení jeho funkce. Stíhán může být toliko pro velezradu, a to pouze ve zvláštním řízení před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu. Velezradou se rozumí jednání směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu⁶⁷. Trestem za velezradu pak může být jedině ztráta prezidentského úřadu a způsobilost jej znovu nabýt, nikoli např. trest odnětí svobody. V uvedených bodech není tedy Ústava v souladu s ustanovením článku 27 Statutu, který vyžaduje, aby osoby zastávající veřejné funkce nebyly z tohoto titulu vyňaty z trestní odpovědnosti podle Statutu.

Tradiční pravomoc udělovat milost svěřuje prezidentovi republiky Ústava (čl. 63 odst. 1 písm. j) a podrobněji ji rozvádí trestní řád⁶⁸. Prezident republiky může udělovat individuální a (s kontrasignací vlády) též hromadné amnestie, jak ve vztahu k trestnosti a k trestnímu stíhání (abolice), tak ve vztahu k trestu (agraciace). Udělení amnestie osobě, která by byla podezřelá ze spáchání zločinu podle Statutu či byla za takový zločin odsouzena, by nejspíše opět představovalo porušení Statutu.

Současná ústavní úprava nejen že nepočítá s existencí Mezinárodního trestního soudu, ale dokonce ani trestání jiným orgánem než obecným národním soudem nepřipouští⁶⁹, což

⁶⁶ Důvodová zpráva obsažená v příloze k vládnímu návrhu změn ústavního pořádku z roku 2001

⁶⁷ §96 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

⁶⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., hlava 23.- Udělení milosti a použití amnestie (§§ 366-370)

⁶⁹ Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002, s. 192

vyplývá i z následujících příkladů. Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé (vnitrostátní) soudy (čl. 81 Ústavy), jen (vnitrostátní) soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy (čl. 90 Ústavy, čl. 40 odst. 1 Listiny), nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci a příslušnost soudu i soudce stanoví zákon (čl. 38 odst. 1 Listiny) a jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest i jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit (čl. 39 Listiny).

Značnou překážku případnému vydávání českých občanů ke stíhání před ICC by pak mohlo klást ustanovení článku 14 odst. 4 Listiny. Podle něj nemůže být český státní občan nucen k opuštění vlasti, a to (podle některých názorů⁷⁰) ani za účelem zajištění jeho přítomnosti v řízení před mezinárodním soudem (jak to požaduje článek 63 Statutu). Podle jiných publikovaných názorů⁷¹ je však význam článku 14 odst. 4 jiný. Smyslem bylo zaručit občanům České republiky základní právo na pobyt na území státu, zejména zabránit nedobrovolnému vyhoštění rozhodnutím správního či soudního orgánu. Podle takového výkladu princip obsažený v uvedeném článku dopadá na jiné případy, než je vydávání nebo předávání českého občana ke stíhání do zahraničí a tudíž není nutné tento článek měnit.

Na základě výsledků činnosti vládní expertní skupiny byl roce 2001 vládou předložen návrh ústavních změn, který měl za cíl uvést ústavní pořádek České republiky o souladu s požadavky vyplývajícími ze Statutu. Návrh počítal se zásahem do imunit ústavních činitelů, s omezením uplatnění zvláštních podmínek pro stíhání prezidenta republiky, členů zákonodárního sboru, soudců Ústavního soudu a kromě toho bylo navrhováno omezení pravomoci prezidenta užít svého práva udělit milost. Co se týče článku 14 odst. 4 Listiny, bylo expertní skupinou doporučováno stanovení výjimky ze zákazu vydávat vlastní občany ke stíhání do ciziny ve prospěch Mezinárodního trestního soudu. Tato předloha byla formulována obecně bez výslovně vymezené vazby na závazky, které vyplývají čistě z Římského statutu tak, aby zajišťovala i pro budoucnost ústavní konformnost případných dalších závazků vyplývajících v tomto směru z případných novelizací Statutu či z dalších mezinárodních smluv obdobné povahy⁷². Návrh ústavních změn byl však (zejména díky slabému postavení vlády v Poslanecké sněmovně a značné politizaci této otázky) zamítnut⁷³. V souvislosti s tím byl vzat zpět i návrh na ratifikaci Římského statutu. Hlavní argumenty,

⁷⁰ Důvodová zpráva obsažená v příloze k vládnímu návrhu změn ústavního pořádku z roku 2001.

⁷¹ Král V.: *K ústavněprávním aspektům ratifikace Statutu Mezinárodního trestního soudu*, in: *Problémy implementace Statutu*, op. cit. 26, s. 69

⁷² Pipek, J.: *Mezinárodní trestní soud – k některým aspektům Římského statutu*, *Trestněprávní revue*, 2/2004, s. 45

⁷³ Sněmovní tisk č. 1078/0 (2001) byl vrácen k dopracování po prvním čtení usnesením Poslanecké sněmovny č. 1816 (2001)

kteří proti přijetí Statutu v Poslanecké sněmovně zazněly, lze shrnout takto. Českým vojákům při zahraničních misích hrozí nebezpečí stíhání před mezinárodním soudem, a to již dnes, aniž by jej Česká republika Statut ratifikovala. Pravomoci prokurátora, který může libovolně měnit obžalobu, jsou příliš široké a je dán jen minimální prostor pro obhajobu při společné snaze prokurátora i Soudu obviněného odsoudit. Dále nejsou dány dostatečné záruky rychlého a spravedlivého procesu a v neposlední řadě se někteří zákonodárci obávali pronikání „multikulturní ideologie do pojetí práva a spravedlnosti“⁷⁴.

Podobně komplexní návrh, týkající se změn ústavního pořádku, byl projednán vládou v roce 2003 v souvislosti s implementací evropského zatýkacího rozkazu⁷⁵. V Parlamentu České republiky však nadále přetrvávalo přesvědčení, že k ratifikaci Římského statutu je třeba radikálních zásahů do ústavního pořádku⁷⁶, a zároveň nedostatek politické vůle tyto změny podpořit. Do Poslanecké sněmovny byl proto z taktických důvodů následně předložen pouze návrh na změnu Listiny základních práv a svobod, tak aby bylo dosaženo jejího souladu s požadavky evropského zatýkacího rozkazu⁷⁷. Přestože ani tato minimalistická novela ústavního pořádku nebyla zákonodárným sborem přijata, změny trestního řádu, umožňující zatknout a předat českého občana do jiného členského státu EU, schváleny byly⁷⁸. To samozřejmě vyvolává otázku souladu novelizovaných ustanovení trestního řádu se stávajícím zněním Listiny. Pokud by Ústavní soud⁷⁹ dovedl, že popsaná novela trestního řádu byla v souladu s českým ústavním pořádkem (respektive že se na vydávání občanů k trestnímu stíhání před cizozemský soud nevztahuje ustanovení článku 14 odst. 4 Listiny), znamenalo by to z pohledu ratifikace Statutu příznivou zprávu⁸⁰, totiž že změna ústavního pořádku v tomto bodě nebude nutná ani pro případnou ratifikaci Statutu. Naopak pokud by Ústavní soud shledal tuto novelu trestního řádu za protiústavní, bylo by provedení změny či doplnění čl. 14 Listiny zřejmě nezbytné.

⁷⁴ Pipek, J.: *Mezinárodní trestní soud – k některým aspektům Římského statutu*, Trestněprávní revue, 2/2004, s. 45

⁷⁵ Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 13. 6. 2002 (2002/584/JVV)

⁷⁶ Malenovský, J.: *Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR*, Právník č. 9/2003, s. 841

⁷⁷ Sněmovní tisk 513/0 (2003) – navrhován byl nový odstavec čl. 14 Listiny, podle kterého by „občan mohl být vydán členskému státu Evropské unie k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu odnětí svobody, pokud to vyplývá ze závazků České republiky jako členského státu Evropské unie, které nelze omezit ani vyloučit“.

⁷⁸ Zákon č. 539/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁷⁹ Ihned po přijetí zákona č. 539/2004 Sb., kterým se mění trestní řád, byl Ústavnímu soudu podán návrh na zrušení této novely pro rozpor s ústavním pořádkem. V době, kdy vzniká tato práce dosud nebyl publikován náleží Ústavního soudu v této věci.

⁸⁰ Král V.: *K ústavněprávním aspektům ratifikace Statutu Mezinárodního trestního soudu*, in: *Problémy implementace Statutu*, op. cit. 26, s. 70

7.2 CHARAKTER STATUTU JAKO MEZINÁRODNÍ SMLOUVY

Z ústavněprávního hlediska je pro ratifikaci Římského statutu, jakožto multilaterální mezinárodní smlouvy, důležitá ještě jedna otázka. Ústava České republiky dnes v platném znění upravuje dvojí režim mezinárodních smluv, přičemž princip dodržování závazků vyplývajících z mezinárodního práva byl nově výslovně začleněn mezi Základní ustanovení Ústavy (čl. 1 odst. 2). Po tzv. euronovele Ústavy⁸¹, jejímž smyslem byl přechod od dosavadního dualistického vnímání vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva k modelu převážně monistického, inkorporačního typu, zůstává zachována dualita mezinárodních smluv podle způsobu, jímž Parlament uděluje souhlas k jejich ratifikaci⁸².

Podle článku 10 jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu. K ratifikaci Statutu, by s odkazem na čl. 49 Ústavy bylo třeba souhlasu obou komor Parlamentu. K přijetí takového usnesení by pak postačoval souhlas pouhé nadpoloviční většiny přítomných poslanců, resp. senátorů, přičemž obě komory jsou způsobilé k usnášení za přítomnosti alespoň jedné třetiny svých členů (čl. 39 odst. 1, 2 Ústavy). Stanoví-li v tomto případě mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Normy mezinárodní smlouvy, která se po vyhlášení stane součástí právního řádu jsou samozřejmě vnitrostátně přímo aplikovatelné pouze za předpokladu, že jsou k tomu způsobilé (*self-executing*). Vnitrostátně aplikovatelná by byla jen ta ustanovení smlouvy, která jsou dostatečně přesná a určitá a podle svého obsahu a úmyslu smluvních stran jsou adresována subjektům vnitrostátního právního řádu⁸³. Případný rozpor ustanovení mezinárodní smlouvy s pravidly ústavní síly však Ústava explicitně neřeší a ani teorie dosud nezaujala jednoznačný postoj. Podle formálně logického výkladu, pokud se Ústava zabývá výlučně vztahem mezinárodní smlouvy a „obyčejného“ zákona, logicky předpokládá, že mezi ústavním pořádkem a ratifikovanou a vyhlášenou smlouvou nemůže existovat nesoulad. Podle jiných názorů, které nevycházejí z takového formálně právního pohledu, existují ústavní pořádek a mezinárodní smlouvy vedle sebe, jakožto dva relativně nezávislé systémy s vlastní návazností

⁸¹ ústavní zákon č. 395/2001 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. června 2002

⁸² Malenovský, J.: *Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR*, Právník č. 9/2003, s. 844

⁸³ Repík B.: *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do trestního práva České republiky*, in: *Problémy implementace Statutu*, op. cit. 26, s. 29

na zákony. Zdánlivý rozpor těchto systémů je řešitelný tím, že se v konkrétní situaci určí, zda má být aplikována mezinárodní smlouva či nikoli⁸⁴.

Zvláštní skupinu mezinárodních smluv, které do našeho ústavního pořádku zavedla zmiňovaná euronovela, představují smlouvy, kterými mohou být některé pravomoci orgánů České republiky (včetně pravomocí soudních) přeneseny na mezinárodní organizaci nebo instituci (čl. 10a odst. 1 Ústavy). K ratifikaci takové mezinárodní smlouvy by bylo třeba souhlasu ústavní většiny Poslanecké sněmovny i Senátu, tedy třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů (čl. 10a odst. 2, čl. 39 odst. 4 Ústavy). O těchto mezinárodních smlouvách tedy Parlament hlasuje stejným způsobem jako o ústavních zákonech. Mezinárodní smlouva podle čl. 10a a čl. 49 však nemůže být ratifikována dříve, než o jejím souladu s ústavním pořádkem rozhodne Ústavní soud (čl. 87 odst. 2 Ústavy a § 71a a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

Čl. 10a Ústavy se nezabývá aplikační předností mezinárodních smluv, pouze definuje úzkou kategorii mezinárodních smluv podle jejich obsahu a stanoví přísnější podmínky pro jejich ratifikaci. Interpretaci všech ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv je třeba vést v kontextu ustanovení čl. 10 Ústavy. Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a lze tedy chápat jako jakousi podmnožinu mezinárodních smluv podle čl. 10. Z tohoto důvodu samozřejmě platí, že i mezinárodní smlouva přijatá podle čl. 10a by se stala součástí právního řádu a v případě rozporu se zákonem by se použila mezinárodní smlouva. Podle některých názorů⁸⁵ by se aplikační přednost mezinárodních smluv podle čl. 10a vztahovala i na rozpor mezi mezinárodní smlouvou (*lex specialis*) a vnitrostátním zákonem ústavní síly (*lex generalis*). Takový výklad by byl ostatně v souladu se smyslem euronovely Ústavy odmítnout ve vztahu mezinárodních a vnitrostátních pravidel dosavadní adaptační dualismus a přijmout inkorporační monismus.

Pro způsob ratifikace Římského statutu Parlamentem ČR se tak podle současného znění Ústavy nabízí v podstatě dvě metody. První možností je přijmout Statut jako mezinárodní smlouvu podle článku 10. Nespornou výhodou tohoto řešení by byla jeho rychlost, neboť by se nevyžadovalo předběžné posouzení Statutu Ústavním soudem z hlediska jeho souladu s ústavním pořádkem podle čl. 87 odst. 2 Ústavy. Za současného politického rozložení by i z taktického hlediska vláda měla dát přednost tomuto postupu. Pro souhlas

⁸⁴ Král V.: *K ústavněprávním aspektům ratifikace Statutu Mezinárodního trestního soudu*, in: *Problémy implementace Statutu*, op. cit. 26, s.68

⁸⁵ Malenovský, J.: *Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR*, Právník č. 9/2003, s. 849

s ratifikací by se nevyžadovala ústavní většina, nýbrž by stačilo přesvědčit a získat podporu prosté nadpoloviční většiny přítomných zákonodárců. V případě rozporu Statutu se zákonem (např. trestním řádem či jednacími řády komor Parlamentu) by se použilo ustanovení Statutu. Co by naopak pravděpodobně způsobilo problémy je dosud teoreticky nevyjasněný poměr závazků z mezinárodních smluv k vnitrostátním pravidlům ústavní síly. Z těchto důvodů zaujala česká vláda stanovisko⁸⁶, že ústavní pořádek nedovoluje ratifikaci Statutu bez předchozí změny Ústavy a Listiny. Poměrně komplexní návrh ústavních změn, který řešil všechny potenciální konflikty Statutu s Ústavou, byl v roce 2001 Poslaneckou sněmovnou vrácen vládě k dopracování. Od té doby však vláda žádný další návrh ústavních změn, který by reagoval na požadavky Statutu, Parlamentu nepředložila.

Druhý možný způsob představuje ratifikace Římského statutu jako mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy. Podle některých názorů⁸⁷ by se tak odstranil problém ^zzdánlivého rozporu mezinárodní normy a vnitrostátního pravidla ústavní povahy, neboť ^zzávazkům z ratifikovaného Statutu by byla přiznána síla ústavního zákona a zároveň zvláštní povaha (*lex specialis*) vzhledem k příslušným ustanovením ústavního pořádku, které by působily jako *lex generalis*. Pokud by byla dána přednost nastíněnému řešení, bylo by nutno před přístupem k ratifikaci v Parlamentu nejprve předložit Statut Ústavnímu soudu, který by rozhodl o jeho souladu s ústavním pořádkem. Ústavní soud by však neměl posuzovat soulad jednotlivých ustanovení Statutu s každou součástí ústavního pořádku. Přezkum ústavnosti Statutu by se omezil na tzv. „tvrdé jádro ústavnosti“, tedy na ověření, zda by ratifikací nedošlo ke změně „podstatných náležitostí demokratického právního státu“, která je podle čl. 9 Ústavy nepřípustná⁸⁸.

Z teoretického hlediska je nabízené řešení jistě pozoruhodné. Umožnilo by totiž ratifikaci Statutu bez jakékoliv předchozí novelizace ústavního pořádku. Samotnou ratifikaci ústavní většinou by bylo možno přímo považovat za takovou novelizaci (samozřejmě s výjimkou tvrdého jádra ústavnosti). Z praktického pojetí však skýtá značné problémy. Vedle podstatného zdržení procesu ratifikace by si vláda musela v Parlamentu zajistit podporu ústavní většiny, která se za současné politické situace nezdá být dosažitelná. Pokud by přece jen vláda předložila Parlamentu návrh na ratifikaci Římského statutu jako mezinárodní smlouvy ve smyslu článku 10a a tento návrh by nezískal potřebnou kvalifikovanou většinu, představovalo by toto odmítnutí navenek daleko horší důsledky, než by tomu bylo u odmítnutí

---

⁸⁶ Malenovský, J.: *Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR*, Právník č. 9/2003, s. 841

⁸⁷ *Ibidem*, s. 849

⁸⁸ *Ibidem*, s. 852

souhlasu s ratifikací podle čl. 10. Celý proces ratifikace by se tím mohl na dlouhou dobu zablokovat. Ostatně ani samotnou teorii není nastíněná interpretace čl. 10a přijímána bez výhrad a je otázkou, k jakým závěrům by při nutném přezkumu ústavnosti došel sám Ústavní soud.

Určitou variantou těchto řešení by mohl být postup navrhovaný některými autory⁸⁹, podle kterého by se Římský statut nadále považoval za mezinárodní smlouvu podle čl. 10 Ústavy, nicméně zásahy do ústavního pořádku by se omezily jen na skutečně nutné změny. Podle tzv. „minimalistického řešení“ by se jediná nutná změna týkala absolutní imunity prezidenta republiky. Pokud by totiž prezident republiky spáchal některý ze zločinů podle Statutu, jeho absolutní trestněprávní imunita by spolu se zákazem vydávat české občany do ciziny nutně vedla k porušení závazků podle Statutu.

Pokud jde o imunity poslanců a senátorů, souhlas k jejich stíhání musí být dán kompetentní komorou Parlamentu, která při tom postupuje podle příslušného jednacího řádu⁹⁰, tedy „obyčejného“ zákona. Vzhledem k aplikační přednosti Statutu před zákonem, by komora byla povinna dát souhlas k trestnímu stíhání v případě podezření poslance či senátora ze spáchání některého ze zločinů podle Statutu. Co se týče oprávnění prezidenta udělovat milost, jde o fakultativní právo prezidenta, nikoli o povinnost. Ústavní zakotvení možnosti prezidentské milosti ještě samo o sobě neznamena porušení závazků podle Statutu, tím by mohl být jediné až konkrétní akt milosti. Překážku ratifikaci by nemusel představovat ani zákaz nutit občana k opuštění své vlasti podle čl. 14 odst. 4 Listiny. Jestliže by totiž vnitrostátní české orgány řádně zahájily vyšetřování a vedly skutečné stíhání proti osobě podezřelé ze spáchání zločinu, spadajícího pod jurisdikci Soudu, pak by se s ohledem na princip komplementarity také nemohlo jednat o porušení Statutu⁹¹.

8. SHRnutí

Traumata první světové války, která měla být „tou poslední válkou ze všech“⁹², nebyla nakonec natolik silná, aby vedla k vytvoření systému mezinárodního trestního soudnictví. Teprve rozpoutání a způsoby vedení druhé světové války, konfliktu ještě krvavějšího,

⁸⁹ Kavěna, M.: *Ústava ČR a ratifikace Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*, *Trestněprávní revue* č. 13/2002, s. 360

⁹⁰ zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu

⁹¹ Kavěna, M.: *Ústava ČR a ratifikace Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*, *Trestněprávní revue* č. 13/2002, s. 361

⁹² Bassiouni, M. Ch.: *International Criminal Law*, New York, 1999, s. 495 an.

přivedlo mezinárodní společenství k ustanovení prvních mezinárodních trestních tribunálů v Norimberku a v Tokiu. Otázkou však zůstává, do jaké míry šlo v Norimberku a Tokiu o výkon mezinárodní spravedlnosti a do jaké míry o výkon práva vítěze nad poraženým. I nadále ale dochází k porušování mezinárodního humanitárního práva v mezinárodních, ale také vnitrostátních konfliktech, kde mnohdy snaha o rychlé ukončení dlouholetého krveprolití vede k takové dohodě mezi bojujícími stranami, která zaručuje pachatelům těch nejzavrženíhodnějších nelidskostí beztrestnost. Snaha o dosažení míru převažuje nad požadavky spravedlnosti a rozsáhlé amnestie nechávají zločiny nepotrestány⁹³. Od konce druhé světové války můžeme zaznamenat přibližně 250 ozbrojených konfliktů, jak mezinárodních, tak vnitrostátní povahy. Počet obětí těchto konfliktů spolu s oběťmi represivních režimů, za kterých docházelo k porušování lidských práv, se odhaduje na 70-170 milionů⁹⁴. Až zvěrstva spáchaná na území bývalé Jugoslávie a Rwandy v devadesátých letech 20. století natolik šokovala mezinárodní společenství, že se většina států rozhodla k potrestání jejich pachatelů nejen vytvořit *ad hoc* tribunály skutečně mezinárodní povahy, ale též překonat dosavadní obavy a vrátit se k myšlence zřízení stálého mezinárodního trestního soudu. Po 50 letech více či méně intenzivního snažení byl nakonec Statut ICC⁹⁵ přijat na Římské konferenci dne 17. července 1998.

Mezinárodní trestní soud by vytvořen na základě velice kompromisního řešení ve formě multilaterální mezinárodní smlouvy, která svojí konsensuální povahou vyrovnává již pojmově obtížně slučitelné zájmy, kterými jsou nezávislost a nestrannost Soudu na straně jedné a zachování suverenity států na straně druhé, spolu se snahou o udržení role OSN a její Rady bezpečnosti v současném světě⁹⁶. Představuje odhodlání mezinárodního společenství ukončit beztrestnost těch nejzavrženíhodnějších zločinů a zakotvení zásady individuální trestní odpovědnosti jednotlivce za jejich spáchání do obecného mezinárodního práva. V širším pohledu jistě přispěje k lepšímu vynucení norem mezinárodního práva a povzbuzení mezinárodní spolupráce při eliminaci současných bezpečnostních hrozeb. V dlouhodobém zájmu USA, České republiky, ale i všech ostatních států je z tohoto důvodu spíše posílení mezinárodních vazeb, než jejich odmítání.

Role ICC se bez účasti Spojených států a dalších velmocí (např. Ruska a Číny) může zdát slabší, přesto se dnes Soud těší značné podpory ze strany zbytku mezinárodního

⁹³ Bassiouni, M. Ch.: *International Criminal Law*, New York, 1999, s. 737

⁹⁴ *Ibidem*, s. 496

⁹⁵ *Rome Statute of The International Criminal Court*, dokument A/CONF.183/9

⁹⁶ Pipek, J.: *Mezinárodní trestní soud – k některým aspektům Římského statutu*, *Trestněprávní revue*, 2/2004, s. 45

společenství, včetně většiny tradičních spojenců USA. Spojené státy by si pravděpodobně snáze udržely své dominantní postavení na světové scéně, pokud by se vrátily k politice široké mezinárodní spolupráce. Bushova administrativa však od počátku svého nástupu k moci zaujala poměrně agresivní až nepřátelský postoj vůči ICC a snažila často značně kontroverzními kroky využít všech možností, jak vyloučit jurisdikci Soudu vůči svým občanům. Vzhledem k opětovnému vítězství republikánské strany v prezidentských volbách roku 2004 a k přetrvávající společenské atmosféře po 11. září zřejmě v nejbližších letech nelze očekávat změnu tohoto kurzu. Za předpokladu změny politické atmosféry v USA však budoucí americkou spoluprací s ICC (či dokonce znovupřistoupení k Římskému statutu) vyloučit nelze.

Přestože Česká republika podepsala Římský statut již v dubnu 1999, současná vláda nehodlá předložit Parlamentu návrh na ratifikaci Římského statutu dříve, než budou odstraněny jeho případné konflikty s ústavním pořádkem. Brzká ratifikace Statutu se přitom zejména z mezinárodněpolitického hlediska jeví již jako velmi naléhavá, neboť podpora ICC byla zařazena mezi priority Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU⁹⁷. Česká republika se 1. května 2004 stala řádnou členskou zemí Evropské unie. Přesto dnes, společně se zeměmi typu Běloruska či Moldávie, zůstává jedním z mála států v Evropě a jediným státem v EU, který dosud Římský statut neratifikoval.

---

⁹⁷ Společný postoj Rady EU k Mezinárodnímu trestnímu soudu ze dne 11. 6. 2001 (2001/443/CFSP)

Seznam použité literatury:

a) knihy:

- Arbour, L.:** *The Prosecutor of the Permanent International Criminal Court*, Freiburg, 1998
- Bassiouni, M. Ch.:** *International Criminal Law*, New York, 1999
- Bassiouni, M. Ch.:** *Crimes against Humanity in International Criminal Law*, Kluwer Academic Publ., 1992
- Beigbeder, Y.:** *Judging Criminal Leaders – The slow Erosion of Immunity*, Hague, 2002
- Benvenuti, P.:** *Essays on Rome Statute of the ICC, vol. I.*, Il Sirente
- Broomhall, B.:** *International Justice and the ICC – Between Sovereignty and the Rule of Law*, Oxford University Press, New York, 2003
- Cassese A.:** *International Criminal Law*, Oxford University Press, New York, 2003
- Ferencz, B.:** *An International Criminal Court – A Step towards World Peace – A documentary History and Analysis*, vol. I., Oceana, 1980
- Hirst, M.:** *Jurisdiction and the Ambit of the Criminal Law*, Oxford, 2003
- Koufa, K.:** *The New International Criminal Law*, Thessaloniki, 2003
- Köhler, H.:** *Global Justice or Global Revenge? International Criminal Justice at the Crossroads*, Springer-Verlag, Wien, 2003
- Lee, R. S.:** *The International Criminal Court – The Making of the Rome Statute*, Kluwer Law Int., Hague, 1999
- Novotný, O. a kol.:** *Trestní právo hmotné – obecná část*, Codex, Praha, 2003
- Pavliček, V., Hřebejk, J.:** *Ústava a ústavní řád České republiky – Komentář, 1. díl*, 2. vydání, Linde Praha, 1998
- Reydams, L.:** *Universal Jurisdiction – International and Municipal Legal Perspectives*, Oxford, 2003
- Safferling, Ch.:** *Towards an International Criminal Law*, Hague, 2002
- Sewall, S. B. & Kaysen, C. (ed.):** *The United States and the International Criminal Court – National Security and International Law*, American Academy of Arts and Sciences, Lanham, 2000
- Smith, F.:** *The American Road to Nuremberg 1944 – 45*, Hoover Institute Press, Stanford, 1982
- Šturma, P.:** *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Karolinum, Praha, 2002
- Šturma, P., Repik, B., Kandera J., Král, V.:** *Problémy implementace Statutu mezinárodního trestního soudu do právního řádu: sborník příspěvků ze semináře pořádaného českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo*, C.H. Beck, Praha, 2004
- Triffterer, O. (ed.):** *Commentary on The Rome Statute of The International Criminal Court*, Baden-Baden, 1999
- Van den Wyngaert, Ch.:** *International Criminal Law*, Hague, 2002

b) články:

- Kavěna, M.:** *Ústava ČR a ratifikace Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*, Trestněprávní revue č. 13/2002
- Kühn, Z.:** *K přezkumu ústavnosti českých aktů implementujících evropské právo nejen ve vztahu k tzv. eurozatykači*, Trestněprávní revue č. 3/2005
- Malenovský, J.:** *Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR*, Právník č. 9/2003
- Pipek, J.:** *Mezinárodní trestní soud – k některým aspektům Římského statutu*, Trestněprávní revue, 2/2004
- Šturma, P.:** *Jurisdikce Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (K prvnímu rozsudku ve věci Tadić)*, Právní rozhledy, 1996
- Šturma P.:** *K mezinárodnímu trestnímu soudnictví na začátku 21. století*, Mezinárodní politika č.6/2001

c) elektronické zdroje:

www.icc-cpi.int

www.un.org